

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Bakalářská práce

2020

Martin Zajíček

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Katedra filozofie a společenských věd

Srovnání nacismu a komunismu

Bakalářská práce

Autor: Martin Zajíček
Studijní program: B6101 Filozofie
Studijní obor: Filozofie a společenské vědy
Vedoucí práce: doc. Mgr. Martin Paleček, Ph.D.

Hradec Králové, 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval (pod vedením vedoucího bakalářské práce) samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Poděkování

Mé velké poděkování patří panu doc. Mgr. Martinu Palečkovi, Ph.D., za jeho trpělivost, ochotu, odbornou a psychickou podporu při psaní mé bakalářské práce. Taktéž bych chtěl poděkovat své rodině za psychickou podporu.

Anotace

ZAJÍČEK, Martin. *Srovnání nacismu a komunismu*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2020, 85 s. Bakalářská práce.

Předkládaná práce si klade za cíl prokázat podobnost mezi komunismem a nacismem, respektive mezi komunistickou a nacionálně socialistickou ideologií. K prokázání této podobnosti se práce zaměřuje na vnitřní ideologii obou zmiňovaných režimů a následně i na praktické důsledky, které z těchto ideologií vyplývají.

Klíčová slova: Nacismus, Komunismus, Katyňský masakr, Ukrajinský hladomor, Antisemitismus

Annotation

ZAJÍČEK, Martin. *Comparison of Nazism and Communism*. Hradec Králové: Philosophical Faculty, University of Hradec Králové, 2020, 85 pp. Bachelor Thesis.

The main goal of this bachelor's thesis is to prove the similarity between Nazism and Communism, respectively between communist and national socialist ideology. To prove this similarity, the work focuses on the internal ideology of both mentioned regimes and subsequently on the practical consequences that result from these ideologies.

Key words: Nazism, Communism, Katyn massacre, Ukrainian famine, anti-Semitism

Obsah

Úvod.....	1
1 Ideologie	6
2 Vláda jedné strany – diktátorská vláda.....	11
3 Sociální reformy	14
3.1 Nový člověk	14
3.2 Těhotenství jako povinnost ženy.....	16
3.2.1 Rýnští bastardi.....	16
3.3 Rodina	18
3.4 Společensky škodlivé živly	19
3.4.1 Vojenská služba – možný proměnitel statusu	21
3.4.2 Nacistický postih pro odpůrce režimu	21
3.5 Třídní uspořádání	22
3.6 Rasový koncept	23
3.6.1 Program eutanázie.....	23
3.7 Etnický nacionalismus	25
3.7.1 Hon na Poláky.....	28
3.7.2 Úklid Židů z Německé říše a boj proti nim.....	29
3.7.3 Židé – nepřátelé SSSR	31
4 Sociální začleňování.....	33
4.1 Germanizace.....	33
4.2 Mládí = budoucnost ideologie.....	34
5 Kulturní rysy.....	36
5.1 Náboženství.....	38
6 Kontrola nad průmyslem a zemědělstvím	40
6.1 Průmyslová reforma	40
6.2 Zemědělská reforma.....	42

6.2.1	Ukrajinský hladomor.....	45
	Sedm kroků ke zlepšení	47
6.2.2	Hladový plán	48
7	Vůdce chyby nedělá	49
8	Policejní složky jako moc diktátora	50
8.1	Strach z vůdce	52
9	Koncentrační tábory	54
9.1	Německé koncentrační tábory pro Židy – peklo na zemi	56
10	Polsko, první oběť Hitlera a Stalina.....	58
10.1.1	Katyňský masakr.....	59
10.1.2	Krvavá neděle	59
10.2	Polsko pod sovětskou a německou okupací	60
11	Sovětsko-německá rivalita	63
12	Hitlerovy plány ohledně Sovětského svazu	64
13	Vypuknutí německo-sovětské války	65
13.1	Německá likvidace okupovaného sovětského obyvatelstva.....	70
	Závěr	73
	Zdroje	74

Úvod

Cílem mé bakalářské práce je prokázat jednak vnitřní podobnost komunistické a nacionálně socialistické ideologie, pak i důsledky, které z obou ideologií vyplývají. I přesto, že se příznivci obou zmiňovaných ideologií, zejména stoupcemí politické levice, snaží popírat jejich podobnost¹, mým záměrem je prokázat, že vnitřní struktura ideologií, i jejich praktické naplňování hovoří jasně ve prospěch teze o jejich podobnosti. Abych mohl své tvrzení prokázat, porovnáám nejprve obě ideologie, a to jejich klíčové principy. Dále se budu v jednotlivých kapitolách věnovat především zmiňovaným důsledkům jejich praktického naplňování. Domnívám se, že na nich je především možné sledovat podobnost obou ideových systémů.

Kritici vnitřní podobnosti komunismu a nacionálního socialismu často poukazují na fakt, že obě ideologie stojí na opačných pólech tradičního členění politických ideologií. Komunisté jsou považováni za krajní levici, nacionální socialisté za krajně pravicové hnutí. Takové členění je ovšem velmi povrchní. Navíc, pokud mluvíme o nacionálně socialistické ideologii, pak sami nacisté se za politickou krajní pravici nepovažovali. Za pravici pokládali nacionalismus a klasický rasismus a za levici považovali socialisty a komunisty. Sám Adolf Hitler uvažoval o nacionálním socialismu jako o skutečně středovém hnutí, které dosahuje pokroku spojením obojího.²

Domnívám se, že nejlépe můžeme pochopit podstatu komunismu a nacismu na jejich vztahu k modernitě. Modernita předpokládá, že na místo tradičního zvykového uspořádání světa je lépe přijmout nové, racionální uspořádání věcí lidských. Metaforicky lze moderní ideologie odvodit od hesla Francouzské revoluce „Volnost, rovnost, bratrství.“ Na volnosti staví klasický liberalismus. Dejte lidem svobodu a jejich vztahy budou uspořádány tím nejlepším způsobem.³ Rovnost si za ústřední hodnotu berou socialisté a komunisté. Nejprve je třeba odstranit nerovnosti mezi lidmi, aby byl nastolen ideální stav.⁴ Fašisté a nacionální socialisté chápou jako klíčovou hodnotu bratrství.⁵

¹ ALBERT, G P, S COURTOIS, Whitesel & Saret LAFF, M KRAMER, N WERTH, A PACZKOWSKI, J MURPHY, J L PANNÉ, K BARTOSEK a J L MARGOLIN, 1999. *The Black Book of Communism: Crimes, Terror, Repression*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

² STEFFAHN, Harald, 1996. *Hitler*. Olomouc: Votobia.

³ SMITH, Adam, 1981. *The Wealth of Nations: Two Volumes in One Volume*. London: Dent. Everyman's library.

⁴ MARX, K, F L BENDER a F ENGELS, 1988. *The Communist Manifesto: Annotated Text*. New York: W.W. Norton. A Norton critical edition.

⁵ ELEY, Geoff, 2013. *Nazism as Fascism: Violence, Ideology, and the Ground of Consent in Germany 1930-1945*. London: Taylor & Francis.

Ideálního stavu je možno dosáhnout jen díky bratrství v rámci národa. Jedině národy stojící na pojivu jazyka a krve jsou těmi pravými jednotkami k dosažení kýženého pořádku společných věcí.

V první řadě je třeba zdůraznit, že komunistická i nacistická ideologie byla utopická. Tím mám na mysli, že jak nacismus, tak i komunismus vycházely z poznání, že moderní společnost plodí konflikt. A tento konflikt je potřeba zrušit provedením (nacionálně) socialistické revoluce. Pak teprve bude nastolen spravedlivý řád.^{6 7} Z logiky věci, každá opozice je tedy součástí problému, neboť participuje na udržování nespravedlivého pořádku. Je buď „falešným vědomím třídních nepřátel“ (v případě komunismu) nebo otrockou mentalitou nepřátelské rasy (v případě nacionálního socialismu). K revoluci je třeba získat absolutní moc.

Stejně, jako je zkažená opozice, která představuje nepřátelskou ideologii, tak je zhoubná i myšlenka individuální svobody.^{8 9} Ta je spjata především s klasickým liberalismem.¹⁰ Jako taková je tedy pro komunisty výrazem falešného vědomí, které má zabránit příslušníkům proletariátu, aby si uvědomili svou sounáležitost. Vládnoucí třídě pak slouží k udržování nespravedlivého politického pořádku.¹¹ Pro nacionální socialisty myšlenka individuální svobody reprezentuje výraz programu méněcenné rasy, jak udržet příslušníky árijské rasy v područí.^{12 13} Teprve tehdy, když si příslušník árijské rasy uvědomí svou bytostnou sounáležitost s národem (volání rasy a krve), pak bude schopen uskutečnit nacionálně socialistickou ideologii.¹⁴

⁶ MARX, K, F L BENDER a F ENGELS, 1988. *The Communist Manifesto: Annotated Text*. New York: W.W. Norton. A Norton critical edition.

⁷ ELEY, Geoff, 2013. *Nazism as Fascism: Violence, Ideology, and the Ground of Consent in Germany 1930-1945*. London: Taylor & Francis.

⁸ MARX, K, F L BENDER a F ENGELS, 1988. *The Communist Manifesto: Annotated Text*. New York: W.W. Norton. A Norton critical edition.

⁹ ELEY, Geoff, 2013. *Nazism as Fascism: Violence, Ideology, and the Ground of Consent in Germany 1930-1945*. London: Taylor & Francis.

¹⁰ PAUL, Ellen Frankel, Fred D. MILLER a Jeffrey PAUL, 2005. *Natural Rights Liberalism from Locke to Nozick*. Cambridge: Cambridge University Press. Social Philosophy and Policy.

¹¹ MARX, K, F L BENDER a F ENGELS, 1988. *The Communist Manifesto: Annotated Text*. New York: W.W. Norton. A Norton critical edition.

¹² ELEY, Geoff, 2013. *Nazism as Fascism: Violence, Ideology, and the Ground of Consent in Germany 1930-1945*. London: Taylor & Francis.

¹³ MOSSE, George L., 1998. *The Crisis of German Ideology: Intellectual Origins of the Third Reich*. New York: Howard Fertig.

¹⁴ MOSSE, George L., 1998. *The Crisis of German Ideology: Intellectual Origins of the Third Reich*. New York: Howard Fertig.

Jinými slovy, demokracie je iluzí. Demokracie uměle udržuje rozdíly, ze kterých profitují některé třídy (buržoazie) nebo rasové skupiny (Židé). A individuální svoboda udržuje nežádoucí stav. Proto je nutné, aby byla podřízena třídním nebo národním zájmům.^{15 16}

Podtržením utopičnosti obou ideologií jsou shody nejvíce patrné. Cílem obou ideologií bylo vybudovat společnost, která zruší společenský konflikt jednou pro vždy. Aby toho mohlo být dosaženo, bylo zapotřebí nejprve odstranit příčiny konfliktu, tedy třídu vykořisťovatelů, resp. škůdců národa a rasy. Tím se mělo dosáhnout totálního sjednocení společnosti a energie, která se mařila třídním nebo rasovým bojem, měla být využita k expanzi (v širokém slova smyslu). Takového stavu se nelze dopracovat postupnou reformou. Ta by totiž počítala s kompromisem a ten je principiální zradou. Nezbytná je revoluce a následně centralizace moci.

Je třeba ovšem zdůraznit, že pojem revoluce neznamenal jeden časový okamžik, ale vyznačoval se akcelerující povahou. Tento princip je vidět jak v nacistickém Německu při postupném zpřísňování rasových opatření, tak i v Sovětském svazu v tzv. zostření třídního boje.^{17 18}

V praxi to znamenalo likvidaci celých skupin obyvatelstva, zrušení demokracie a individuální svobody, které byly podřízeny vůdci (nacionálně) socialistické revoluce. Násilí použité při budování nové společnosti bylo chápáno jako legitimní prostředek.

Utopický charakter obou ideologií počítal se změnou vědomí jednotlivců: uvědomělost dělnické třídy a árijské rasy byla předpokladem úspěšné revoluce i udržení a rozvoje nové beztřídní/národní společnosti. Proto se ani jeden z režimů nespokojil s uzurpováním mocenských pozic, jak to činí diktátorské režimy, ale šlo jim o totální přerod společnosti. Proto obě ideologie cíleně zasahovaly na úroveň vědomí

¹⁵ MARX, K, F L BENDER a F ENGELS, 1988. *The Communist Manifesto: Annotated Text*. New York: W.W. Norton. A Norton critical edition.

¹⁶ MOSSE, George L., 1998. *The Crisis of German Ideology: Intellectual Origins of the Third Reich*. New York: Howard Fertig.

¹⁷ ELEY, Geoff, 2013. *Nazism as Fascism: Violence, Ideology, and the Ground of Consent in Germany 1930-1945*. London: Taylor & Francis.

¹⁸ DOBRENKO, E a J M SAVAGE, 2020. *Late Stalinism: The Aesthetics of Politics*. New Haven, CT: Yale University Press.

jednotlivců.¹⁹ K tomu využívaly přísně kontrolovaných společenských akcí, na kterých se snažily budovat třídní/národní smýšlení.

Nepřátelé obou režimů byli zločinci již ze samé podstaty. Šlo jen o to, kdy svůj zločin fakticky spáchají. Proto obě ideologie zavedly něco, čemu se v nacistickém Německu říkalo ochranná vazba. Obhajobu považovali za součást obžaloby. Šlo totiž o to, že celé dějiny, včetně formování poznání, mají rasový nebo třídní charakter. Tak neexistuje jiná „pravda, než ta národní nebo třídní“.²⁰ Soud pak nesloužil k nalézání pravdy, ale k potvrzení ideologických předpokladů. Svě nepřátelé oba režimy trestaly ztrátou práva vlastnit majetek nebo půdu, ztrátou osobní svobody a ztrátou práva na život.²¹ ²² V propagandistických zdůvodněních využívaly biologických a medicínských metafor typu „odstranit zhoubný nádor“.²³

Po uchopení moci a její centralizaci následovala přestavba společnosti k naplnění ideálu na třídním, resp. rasovém principu. Díky tomu se tak v praxi vedle vůdcovského principu utvořila i stranická elita.²⁴

Vedle utopického ideálu a politické moci obě ideologie pro naplnění svých cílů pokládaly za nezbytnou ekonomickou přestavbu. V tomto ohledu je komunismus jasnější, neboť veřejně deklaroval zánik soukromého vlastnictví. U nacismu tato otázka zůstává spornou, respektive není jasné, do jaké míry si zachování soukromého vlastnictví vyžádaly válečné náklady a do jaké míry šlo o principiální věc. Jisté je, že část NSDAP Hitlerovi vyčítala, že nezrušil soukromé vlastnictví, ačkoli to měla strana původně ve svém politickém programu.²⁵ ²⁶

¹⁹ ARENDT, Hannah, 1973. *The Origins of Totalitarianism*. Boston, MA: Houghton Mifflin Harcourt Books. Harvest book.

²⁰ EVANS, Alfred B, 1993. *Soviet Marxism-Leninism: The Decline of an Ideology*. Santa Barbara, CA: ABC-CLIO.

²¹ EVANS, Alfred B, 1993. *Soviet Marxism-Leninism: The Decline of an Ideology*. Santa Barbara, CA: ABC-CLIO.

²² MOSSE, George L., 1998. *The Crisis of German Ideology: Intellectual Origins of the Third Reich*. New York: Howard Fertig.

²³ ALBERT, G P, S COURTOIS, Whitesel & Saret LAFF, M KRAMER, N WERTH, A PACZKOWSKI, J MURPHY, J L PANNÉ, K BARTOSEK a J L MARGOLIN, 1999. *The Black Book of Communism: Crimes, Terror, Repression*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

²⁴ DOBRENKO, E a J M SAVAGE, 2020. *Late Stalinism: The Aesthetics of Politics*. New Haven, CT: Yale University Press.

²⁵ STEFFAHN, Harald, 1996. *Hitler*. Olomouc: Votobia.

²⁶ EVANS, R J, 2020. *The Hitler Conspiracies: The Third Reich and the Paranoid Imagination*. B.m.: Penguin Books Limited.

Na následujících stranách budu postupovat následujícím způsobem. Nejprve provedu analýzu obou ideologií. Dále se budu věnovat jednotlivým aspektům podle toho, jak s nimi jednotlivé ideologie nakládaly, aby dosáhly kýženého cíle. Pozornost bude také věnována tomu, kde se oba systémy záměrně nebo nezáměrně odchylovaly od vytyčených ideologických cílů a prostředků. Jsem přesvědčen a pokusím se dokumentovat, že k odklonu od vytyčených cílů jak Hitlerem, tak Stalinem docházelo především z taktických důvodů. Buď si konkrétní situace vyžadovala kompromis, nebo bylo nekonzistence použito záměrně, aby tím byla upevněna moc „vůdce“.^{27 28} Jestliže si „poddaní“ nebyli jisti „správnou“ (tj. ideologicky čistou) odpovědí, tak byli principiálně vždy vydáni na milost a nemilost režimu.^{29 30}

²⁷ ELEY, Geoff, 2013. *Nazism as Fascism: Violence, Ideology, and the Ground of Consent in Germany 1930-1945*. London: Taylor & Francis.

²⁸ DOBRENKO, E a J M SAVAGE, 2020. *Late Stalinism: The Aesthetics of Politics*. New Haven, CT: Yale University Press.

²⁹ ARENDT, Hannah, 1973. *The Origins of Totalitarianism*. Boston, MA: Houghton Mifflin Harcourt Books. Harvest book.

³⁰ DOBRENKO, E a J M SAVAGE, 2020. *Late Stalinism: The Aesthetics of Politics*. New Haven, CT: Yale University Press.

1 Ideologie

Abychom dobře porozuměli podobnostem obou moderních ideologií, je nejprve třeba vyjasnit samotný pojem „ideologie“. Pokud budu mluvit o ideologii, pak za ideologii považuji soubory přesvědčení, které usilují o koherentní popis společnosti, genezi jejího stavu, příčin některých problémů, charakteristiky jejích institucí vázaných na hodnoty. Ideologie vedle popisu příčin a geneze obsahuje i cíle, kam by společnost (nebo její části) měla směřovat a prostředky, kterých by mělo být k dosažení cílů použito. Ideologie nejsou plně epistemické povahy. To znamená, že ideologie může odmítat racionální řešení, které není v souladu s jejími primárními hodnotami.³¹

Pokud mluvím o režimech (nacionálně-socialistickém a komunistickém), pak mluvím o konkrétních společenských institucích vytvořených na ideologických principech. V případě převládající ideologické dominance takových režimů mluví politická teorie o ideokraciích. Ideokracie jsou řízeny převládající ideologií, ale vzhledem k rozdílné rychlosti naplňování ideologických principů dochází pochopitelně k disonancím mezi vůdčí ideologií a praktickou realizací.³² Podobných rozdílů si budu všimnout, neboť je důležité zodpovědět otázku, zda takové odlišnosti vycházely z pragmatických kompromisů, byly vynuceny okolnostmi anebo jsou logickým důsledkem takové ideologie. Domnívám se, že z mé práce bude zřejmé, že odlišnosti mezi nacionálním socialismem a komunismem vyplývají především z kompromisů vynucených odlišnými okolnostmi, nikoli z principiálních odlišností obou ideologií.

Nyní je možné podrobněji se podívat na nacionální socialismus a komunismus, jejichž shodné prvky ve stručnosti představím. Při bližším pohledu je, domnívám se, shoda zřejmá.

Jak komunistická, tak i nacistická ideologie jsou utopické. Obě odmítají modernitu s tím, že moderní společnost plodí konflikt, který jí škodí. Cílem je vytvořit společnost, která zruší tento konflikt jednou pro vždy. Oba režimy proto musely nejdříve sjednotit společnost do celku, tím že provedly všeobecnou centralizaci. To vytvořilo vhodné podmínky pro „utopické inženýrství“.³³ S tím ale vyvstává mnoho problémů.

³¹ VINCENT, Andrew, 2009. *Modern Political Ideologies*. Oxford: John Wiley & Sons.

³² BERNHOLZ, Peter, 2017. The Theory of Totalitarianism and Mature Ideocracy, Part I: Evolution and Development. In: *Totalitarianism, Terrorism and Supreme Values: History and Theory*. Cham: Springer International Publishing, s. 23–26.

³³ FRANZINETTI, Guido, 2016. Sociopolitical engineering. In: *The Palgrave Handbook of Mass Dictatorship*. B.m.: Springer, s. 23–34.

Jedním z nich je, že cíle tohoto „inženýrství“ jsou velice rozsáhlé, tudíž není možné je stihnout za éry jednoho vůdce. Na to navazuje druhý problém, kdo nahradí tohoto vůdce po jeho smrti. Jeho následovník se musí držet stejných ideálů jako jeho předchůdce, aby dané cíle nezanikly. Vzhledem k tomu, že to jsou cíle, které jsou „během na dlouhou trať“, tak se k jejich naplnění používá násilí, které má revoluci urychlit.³⁴

Jak jsem již zmínil v předchozím odstavci, obě ideologie chtěly vytvořit novou společnost. To vedlo k tomu, že jak komunistický, tak i nacistický režim vytvořil skupinu lidí, která měla být ta „dokonalá“.³⁵ Hitler spojoval myšlenku socialismu s nacionalistickým a rasistickým prvkem³⁶. Tím se podle svého názoru dostával na vyšší úroveň politiky. Jeho strana měla být teprve tou pravou stranou středu, ovšem na kvalitativně vyšší úrovni.³⁷ To přímo souvisí s představou budování říše – „nadlidí“.³⁸ Ta v sobě spojovala rasovou ideologii, jejíž základy vytvořil Arthur de Gobineau, a vulgárně pochopenou filozofii Friedricha Nietzscheho.³⁹ Komunisté chtěli vybudovat demokratickou socialistickou společnost a dosáhnout dokonalé společnosti na základě třídní ideologie Karla Marxe.⁴⁰ Tyto ideologie ale daly oběma režimům prostor k vytvoření vlády elit. V nacistickém Německu to byla elita rasová – árijská rasa a v Sovětském svazu to byla stranická elita.⁴¹

Obě ideologie stanovily pro své elity vlastní historii – vyvolená nacistická rasa a vyvolená komunistická třída je ta, která tu byla, je a bude. To vedlo k tomu, že existovala jenom rasová nebo třídní pravda.⁴² ⁴³ Ta byla prezentována jako vědecká. Stoupenci se snažili vědeckost prokázat v třídní a rasové teorii, která měla být odkazem na Darwina a jeho teorii evoluce.⁴⁴ Kdo jejich ideologickou pravdu odmítl, byl označen za nepřítel a tím se nepřáteli režimů stali i vzdělanci. Vědeckost obou ideologií ale

³⁴ POPPER, Karl R. *Otevřená společnost a její nepřátelé*. 2., rev. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2011, s. 164–166.

³⁵ Tamtéž, s. 23.

³⁶ *Hitler se inspiroval mnohými osobnostmi, mezi které patří například G. R. von Schönererem, který je zakladatelem pan-germanismu, a K. Lueger, který hlásal antisemitské názory a veřejně vystupoval.*

³⁷ HAYEK, Friedrich A. von. *Cesta do otroctví*. 2. vyd. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2008, s. 26–27.

³⁸ MALÝ, Pavel. *Věk ideologií: kolaboranti : (realita i fantazie)*. Praha: P. Malý, 1995, s. 22.

³⁹ GOULD, Stephen J., 2006. *The Mismeasure of Man (Revised and Expanded)*. New York: W. W. Norton & Company,.

⁴⁰ POPPER, Karl R. *Otevřená společnost a její nepřátelé*. 2., rev. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2011, s. 23.

⁴¹ MALÝ, Pavel. *Věk ideologií: kolaboranti : (realita i fantazie)*. Praha: P. Malý, 1995, s. 37.

⁴² POPPER, Karl R. *Otevřená společnost a její nepřátelé*. 2., rev. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2011, s. 23.

⁴³ BESANÇON, Alain. *Nemoc století: komunismus, nacismus a holocaust*. Praha: Themis, 2000, s. 22–23.

⁴⁴ JOHNSON, Paul. *Dějiny 20. století*. V nakl. Leda 2., opr. vyd. Přeložil Jan ČULÍK. Voznice: Leda, 2014, s. 121.

selhává na morálnosti.⁴⁵ Jak komunistický, tak i nacistický režim pozměnil definice dobra a zla. Vraždění, udávání a kradení bylo považováno za dobro.⁴⁶ Dále selhává kvůli vnitřní korupci celého systému, která vede ke zkreslování vědeckých postupů a ve svém důsledku k neefektivnosti.⁴⁷

Krom skupin obyvatelstva (příslušníků árijské rasy, resp. proletariátu), kterým byla (nacionálně) socialistická revoluce určena, existovaly i skupiny lidí, kterých se ideologický zápas netýkal. Ty byly označeny za vyložené nepřátele ideologie v duchu dichotomického chápání reality („Kdo nejde s námi, jde proti nám“).^{48 49 50} Vedle skupin nepřátel ovšem existovali i ti, pro které byla revoluce určena, kteří se ovšem do politického boje aktivně nezačleňovali. Šlo o „neuvědomělé“ dělnictvo, či odnárodněné příslušníky árijské rasy. Takové jednotlivce bylo nutno nejprve získat prostřednictvím propagandy.^{51 52 53} K tomu byly využívány společenské slavnosti a sportovní akce, na kterých se propagandisté snažili v lidech vyvolat v případě komunismu třídní vědomí, a v případě nacismu národní smýšlení.⁵⁴

Obě ideologie určovaly přesně (ovšem nespecificky) své nepřátele.⁵⁵ Přesně z ideologických důvodů, aby bylo ohrožení dostatečně silně vykresleno. Nespecificky proto, aby bylo možno kohokoli kdykoli mezi nepřátele režimu pružně zařadit.^{56 57} Protože myšlenka občanských svobod a lidských práv byla spojena především s liberalismem, který obě ideologie považovaly za odraz falešného vědomí (korumpované společnosti), neměl ani jeden ze dvou režimů pro své nepřátele slitování. Každý, kdo

⁴⁵ HAYEK, Friedrich A. von. *Cesta do otroctví*. 2. vyd. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2008, s. 100.

⁴⁶ BESANÇON, Alain. *Nemoc století: komunismus, nacismus a holocaust*. Praha: Themis, 2000, s. 40.

⁴⁷ HAYEK, Friedrich A. von. *Cesta do otroctví*. 2. vyd. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2008, s. 133–138.

⁴⁸ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 89.

⁴⁹ STEFFAHN, Harald, 1996. *Hitler*. Olomouc: Votobia.

⁵⁰ ELEY, Geoff, 2013. *Nazism as Fascism: Violence, Ideology, and the Ground of Consent in Germany 1930-1945*. London: Taylor & Francis.

⁵¹ EVANS, Alfred B, 1993. *Soviet Marxism-Leninism: The Decline of an Ideology*. Santa Barbara, CA: ABC-CLIO.

⁵² KOSHAR, R udy J., 2014. *Social Life, Local Politics, and Nazism: Marburg, 1880-1935*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.

⁵³ BUSKY, D F, 2002. *Communism in History and Theory: From Utopian Socialism to the Fall of the Soviet Union*. Westport, CT: Praeger.

⁵⁴ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 327–329.

⁵⁵ Tamtéž, s. 87–88.

⁵⁶ DOBRENKO, E a J M SAVAGE, 2020. *Late Stalinism: The Aesthetics of Politics*. New Haven, CT: Yale University Press.

⁵⁷ MOSSE, George L., 1998. *The Crisis of German Ideology: Intellectual Origins of the Third Reich*. New York: Howard Fertig.

spadl do kategorie nepřítele režimu tak ztrácel z principu nárok na to být vnímán jako člověk. S tím ztrácel i nárok na veškerá práva, protože ta nebyla garantována metafyzicky, jak to tvrdil liberalismus, ale imanentně, na základě příslušnosti k historickým (rasovým) silám.⁵⁸ V praxi tak neměl třídní (rasový) nepřítel nárok na vlastnictví, osobní svobodu, ani lidskou důstojnost. Pro ně byly zřizovány pracovní (koncentrační) tábory, kde měl nepřítel rasy či třídy odčinit svou metafyzickou vinu. Pokud se tedy jednotlivec neocítl v táboře z důvodů kriminální činnosti, kterou by bylo možné v určeném čase „odpracovat“, tak byl jeho návrat nežádoucí.⁵⁹

O obou režimech dává smysl mluvit jako o totalitních. Veškerá činnost musela být podřízena ideologickému dohledu. Jakákoli individuální aktivita byla v principu nežádoucí, protože byla projevem osobní vůle, která byla ze své podstaty zvrácená: buď rasově, nebo třídně nepřátelská.⁶⁰

Samostatnou kapitolou je vztah obou ideologií k náboženství. Ani jedna ideologie je nevnímala pozitivně. Z pragmatických důvodů však docházelo k využití náboženské tradice a citu. Vedle vytvoření tzv. Německých křesťanů v Třetí říši došlo i v období po napadení SSSR k náboženskému uvolnění v zemi sovětů. V zásadě však šlo o jevy nežádoucí, které obě ideologie chtěly nahradit.⁶¹ ⁶² Obě ideologie chtěly vědomě samy převzít náboženskou roli.⁶³

Kromě zájmu o společnost, politiku a kulturu se obě ideologie zajímaly i o ekonomiku. Ačkoli oba režimy využívaly všechny segmenty ekonomiky, výrazně protěžovaly těžký průmysl a za modelový jim sloužil průmysl, hutnictví a hornictví. Práce měla propagandistickou, ale zároveň i polovojenskou povahu, což mělo v nacistickém Německu i v Sovětském svazu válečný podtext boje za konečné vítězství, resp. za mír

⁵⁸ GELLNER, Ernest, 1999. *Rozum a kultura*. Brno: CDK.

⁵⁹ BESANÇON, Alain. *Nemoc století: komunismus, nacismus a holocaust*. Praha: Themis, 2000, s. 13–18.

⁶⁰ ARENDT, Hannah, 1973. *The Origins of Totalitarianism*. Boston, MA: Houghton Mifflin Harcourt Books. Harvest book.

⁶¹ SUNY, R G, 2020. *Stalin: Passage to Revolution*. Princeton: Princeton University Press.

⁶² BERGEN, Doris L., 2000. *Twisted Cross: The German Christian Movement in the Third Reich*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.

⁶³ BESANÇON, Alain. *Nemoc století: komunismus, nacismus a holocaust*. Praha: Themis, 2000, s. 55–57.

apod.⁶⁴ Dělníci byli povinně sdružováni do tzv. Deutsche Arbeitsfront (v Třetí říši) a do jednotných odborů (v sovětském bloku).

Ačkoli obě ideologie se tváří, že jsou postaveny na opačném konci politického spektra, ve skutečnosti sdílejí podobnou strukturu, která ve své logice vede ke stejným hrůzným závěrům. V dalších kapitolách se budu věnovat jednotlivým historickým krokům, kterými obě ideologie vytvářely podmínky pro uskutečnění svých cílů v konkrétních režimech SSSR a Třetí říše.

⁶⁴ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 416–425.

2 Vláda jedné strany – diktátorská vláda

V této kapitole popíši politický postup obou diktátorů, a to od jejich začátků v politickém působení až do okamžiku, kdy se z nich stali skuteční diktátoři s neomezenou mocí. V případě Sovětského svazu se lehce zmíním o Leninovi, neboť, i přesto že jsou tací, kteří tvrdí opak, Stalin navazuje na jeho politiku.

Komunistická strana získala v Sovětském svazu neomezenou moc již za Lenina. Sám Lenin byl pro zbavení se oponentů a jiných politických stran, jež se zbavoval pomocí trestu smrti.⁶⁵ Stalin si za Leninovy vlády budoval s Leninem dobrý vztah, který mu dopomohl k získání vyšších postů v komunistické straně. Navíc Stalinův neruský původ byl pro Lenina přínosný a tak Stalina dosadil na podzim roku 1917 na post komisaře pro národnostní otázky. Tento krok měl vyvolat dojem sjednocené země.⁶⁶ Postupem času, kdy Lenin uděloval Stalinovi vyšší a vyšší posty, se Stalinova moc rozrůstala. To mu napomohlo převzít vedení po Leninově smrti^{67, 68}

Po Leninově smrti získalo moc politbyro, jehož členem byl Stalin, který sice ještě nebyl neomezeným vůdcem, avšak odtud se k tomu začalo schylovat.⁶⁹ Stalin se, stejně jako Lenin, zpočátku zbavoval svých oponentů jejich eliminací z úřadu⁷⁰, postupem času však popravami.⁷¹ Ke konci 20. let zavedl Stalin centrální řízení státu. S tím zároveň provedl i obměnu lidí na vysokých pozicích v úřadech. Dosazoval do nich jedince, kteří byli ochotni plnit jeho rozkazy^{72, 73} Lidé ucházející se o ministerský post museli být součástí komunistické strany a být k ní loajální. Podle měřítka loajálnosti jim bylo přiděleno místo na ministerstvu.⁷⁴ Stalin těmito opatřeními získal moc nad celým státem a nad všemi institucemi.⁷⁵ I přesto, že měl moc nad institucemi, tak ale vnímal, že má dost oponentů. Proto praktikoval neustále se opakující čistky, kterými ničil soudružnost

⁶⁵ GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 75.

⁶⁶ Tamtéž, s. 176–177.

⁶⁷ *Lenin zemřel začátkem roku 1924.*

⁶⁸ GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 185–187.

⁶⁹ Tamtéž, s. 192–195.

⁷⁰ *Například v roce 1927 byli ze strany vyloučeni Trocký, Zinojev a Kameněv.*

⁷¹ GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 198–200.

⁷² *Jednalo se o mladou generaci, protože věřil, že bude energeticky plnit jeho rozkazy.*

⁷³ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 73–76.

⁷⁴ Tamtéž, s. 82–85.

⁷⁵ Tamtéž, s. 73–76.

odporujících skupin lidí, a tak upevňoval moc komunistů. V roce 1938 se rozhodl čistky zmírnit, neboť komunistická strana si už v Sovětském svazu svoji moc upevnila.⁷⁶

V nacistickém Německu vznikla vláda jedné strany až za Hitlerovy vlády. Avšak než přistoupím k tomu, jak jeho politická strana byla neomezená, tak zde představím jeho začátek politické kariéry. Hitler v září roku 1919 vstoupil do politické strany DAP (Německá dělnická strana) za kterou veřejně vystupoval, prezentoval antisemitistické a antibolševické názory⁷⁷ a také kritizoval Versaillskou smlouvu. O rok později došlo na návrh Hitlera k přejmenování DAP na NSDAP (Národně socialistickou německou dělnickou stranu).⁷⁸ Již v polovině roku 1921 získal Hitler nejvyšší pravomoc v NSDAP a mohl tak začít prosazovat své plány.⁷⁹ Hitlerova strana ale nebyla jediná politická strana v Německu a nemohla si tedy dělat co chtěla. O moc soupeřila s dalšími stranami, zejména s těmi levicovými, které měly v Německu početnou voličskou základnu. To se nelíbilo německé pravici a tak docházelo k politickým bojům o moc mezi pravicí a levicí⁸⁰.⁸¹ Hitlerovi se nedařilo porazit své politické soupeře násilnou cestu, proto se rozhodl, že je bude muset porazit v politické bitvě, tedy ve volbách⁸².⁸³ Ke konci roku 1929 se podařilo NSDAP polepšit si ve volbách do říšského sněmu.⁸⁴ Bylo to způsobeno tím, že střední vrstva volila nacionální socialisty, aby tak zabránila komunistům dostat se k moci a provést kolektivizaci.⁸⁵ Hitlera a jeho stranu podporovali také lékaři, neboť Hitler chtěl vylepšit zdravotnictví v Německu.⁸⁶ K získání popularity u voličů přispěla i Hitlerova snaha vyřešit hospodářskou krizi.⁸⁷

⁷⁶ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 99–103.

⁷⁷ *Hitler po první světové válce navštěvoval na mnichovské univerzitě přednášky, které byly antisemitistické a protibolševické.*

⁷⁸ GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 119–123.

⁷⁹ Tamtéž, s. 126.

⁸⁰ *Souboje mezi komunisty a nacisty v Německu byly z důvodu, že jejich politickou cílovou skupinou byly stejné typy voličů.* HAYEK, Friedrich A. von. *Cesta do otroctví*. 2. vyd. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2008, s. 42–43.

⁸¹ GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 143.

⁸² *Ty zrovna Hitler neměl moc rád, kvůli hašteření politiků.*

⁸³ GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 146–152.

⁸⁴ Tamtéž, s. 244.

⁸⁵ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 78.

⁸⁶ GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 357.

⁸⁷ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 364–365.

Hitler získal další moc poté, co byl začátkem roku 1933 jmenován Hidenburgem na pozici kancléře^{88, 89}. Té hned využil a předložil Reichstagu zmocňovací zákon, který byl přijat v dubnu. Pomocí něho Hitler rozpustil levicovou opozici a zabavil její majetek. Zbylé politické strany později samy vyklidily politickou scénu.⁹⁰ Taktéž došlo k rozpuštění Reichstagu, neboť bránil Hitlerovi k tomu, aby měl neomezenou moc.⁹¹ Těmito kroky se stala Hitlerova politická strana od poloviny roku 1933 jedinou politickou stranou. Měla teď neomezenou moc a toho hned využila pro schválení nových zákonů^{92, 93}. Zároveň nechal Hitler udělat čistky ve státních aparátech, při kterých došlo k suspendování nepohodlných lidí.⁹⁴ Nově dosazení lidé nemuseli být z počátku součástí Hitlerovy strany, takže někteří byli do funkce dosazeni na základě známosti.⁹⁵ Později se však na vysokých politických pozicích objevovali pouze členové Hitlerovy strany.⁹⁶ Došlo tedy ke zpolitizování německého státního aparátu, kterým Hitler ovládl úřady a milici, kterým byla vštípena ideologie národního socialismu.⁹⁷ Po smrti německého prezidenta a vrchního velitele armády Paula von Hindenburga⁹⁸ se Hitler stal Vůdcem, tedy nejvýše postavenou osobou v nacistickém Německu.⁹⁹

⁸⁸ *To uvítala armáda, neboť brala politickou pravici jako prosazovatele svých zájmů.* GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy.* Praha: Volvox Globator, 2012, s. 352.

⁸⁹ GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy.* Praha: Volvox Globator, 2012, s. 161.

⁹⁰ Tamtéž, s. 363–367.

⁹¹ Tamtéž, s. 348–349.

⁹² *Vznikl sterilizační program zaměřený na postižené.*

⁹³ GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy.* Praha: Volvox Globator, 2012, s. 367.

⁹⁴ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu.* Praha: Academia, 2012, s. 105–107.

⁹⁵ Tamtéž, s. 82–85.

⁹⁶ Tamtéž, s. 107.

⁹⁷ Tamtéž, s. 118–119.

⁹⁸ *Paul von Hindenburg zemřel v roce 1934*

⁹⁹ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem.* Praha: Paseka, 2013, s. 91–92.

3 Sociální reformy

V této kapitole se věnuji vlivům obou režimů, které se snažily aplikovat svoji ideologii na společnost. Docházelo tak k plánované přeměně dle předem určených ideologických ideálů. Jednalo se o nového člověka, kterého se snažily oba režimy vytvořit. Vzhledem k tomu, že tyto ideály byly až příliš „dokonalé“, tak jejich realizace byla náročná a vyžadovala totální přebudování společnosti. Starý model společnosti musel zaniknout a měl ho nahradit nový. To vedlo k teroru, který měl urychlit přijetí tohoto ideálu.¹⁰⁰

3.1 Nový člověk

Obě ideologie měly předem dané požadavky na člověka, patřícího do vyvolené skupiny, která měla zajistit existenci ideálního světa. V Sovětském svazu to měl být člověk osvobozený od vykořisťovatele, a v nacistickém Německu zase člověk árijské rasy.¹⁰¹

V Rusku představy o novém člověku existovaly již v 19. století. Souvisely s potřebou zbavit Rusko zaostalosti a osvobodit společnost tak, aby se v lidech probudila touha po revoluci a vytvoření nového Ruska. Vlastnosti, které měl „nový“ člověk získat, byl rozum a vůle. Rozum jakožto porozumění dějinnému směřování a vůle jako nezbytná podmínka pro realizaci revoluce. Přeměna v nového člověka závisela jen na osobním rozhodnutí každého, zda se jím chce stát nebo ne. Velkou zásluhu na šíření potřebného dějinného vědomí přitom měli spisovatelé a kritici^{102, 103}.

V Německu vznikl koncept nového člověka pod vlivem První světové války, z pocitu nebezpečí od zbytku kontinentu. Nový člověk se měl stát ochráncem Německa¹⁰⁴. Došlo také k rozdělování lidí na přátele a nepřátele podle rasového kritéria.

¹⁰⁰ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 404.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 404.

¹⁰² *Za zakladatele stalinistického nového člověka byli považováni Černyševský, Marx a Lenin*. GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 412–413.

¹⁰³ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 406–413.

¹⁰⁴ *Obavy z nepřátel vedly k prezentování atletů, automobilových závodníků a letců, jakožto symbolů pro civilisty nového válečníka, a strach z války vedl lidi k tomu, že se chtěli mobilizovat*. GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 416.

Nový člověk byl určen podle rasové příslušnosti, takže to nezáviselo na jeho svobodném rozhodnutí ale na rozhodnutí kolektivu, zda konkrétní rasa je vyhovující nebo ne.¹⁰⁵

¹⁰⁵ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 406–414.

3.2 Těhotenství jako povinnost ženy

Vzhledem k tomu, že ideologie obou režimů považovala dosavadní společnost za zastaralou, držící se hodnot, které tvoří nedokonalou společnost, měla být nahrazena společností novou. K tomu ale bylo třeba mít novou generaci lidí, která by nebyla zkažená starou dobou. Oba režimy se proto snažily zvýšit porodnost ve své zemi za pomoci jak mírnějšího přístupu, tak i radikálního nátlaku.¹⁰⁶

Oba režimy v mírnějším přístupu, jak motivovat ženy k těhotenství, zavedly lepší zdravotní péči.¹⁰⁷ Zároveň taktéž obdarovávaly matky dárky, finančními obnosy a vyznamenáními.¹⁰⁸ Vedle pozitivní motivace tu ovšem byl i nátlak. V nacistickém Německu měla být společnost vedena árijskou rasou, proto mělo dojít k zvýšení její populace.¹⁰⁹ To však zároveň znamenalo, že těhotná žena árijského původu nesměla jít na potrat, pokud nebyl ohrožen její život nebo nebyl plod dítěte deformovaný¹¹⁰. Rovněž v Sovětském svazu nesměla jít žádná těhotná žena na potrat, pokud k tomu nebyl zdravotní důvod v podobě ohrožení života ženy nebo vadný plod.¹¹¹

Svou roli při budování nové společnosti hrála i eugenika, která se snažila vymýtit z populace nežádoucí geny a zároveň stanovit geny žádoucí. Eugenika byla aplikovaná v nacistickém Německu i v Sovětském svazu, kde však postupem času došlo k jejímu opuštění, neboť byla označená za fašistickou.¹¹² Krom deformaci plodu se za negativní aspekt považovala i homosexualita, kterou oba režimy odsuzovaly jako něco, co likviduje morálku společnosti a ničí to budoucnost státu, neboť nezajišťuje děti.¹¹³

3.2.1 Rýnští bastardi

V roce 1937 se v nacistickém Německu rozšířila sterilizace nevhodných lidí. Hlavně šlo o procesy, kdy německé ženy otěhotněly s Afričany. Jejich děti byly označeny za rýnské bastardy, a když se blížil práh jejich plnoletosti, došlo k jejich sterilizaci¹¹⁴. Proces proběhl tak, že byla matka, případně i nevlastní otec, předvoláni před lékařskou

¹⁰⁶ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 124–126.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 138.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 162–166.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 124–126.

¹¹⁰ *V tom případě došlo k potratu a zároveň ke sterilizaci matky.*

¹¹¹ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 157–160.

¹¹² Tamtéž, s. 141–146.

¹¹³ Tamtéž, s. 126–127.

¹¹⁴ *Právě v roce 1937.*

a antropologickou komisi, kde se potvrdily cizorodé rasové charakteristiky a byl předložen návrh na „dobrovolnou“ sterilizaci, ke které nacisté požadovali od matky „souhlas“. Celý tento proces probíhal v tajnosti.¹¹⁵

¹¹⁵ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 343.

3.3 Rodina

Oba režimy chtěly mít plnou kontrolu nad společností. To vedlo k tomu, že oba režimy hlásaly podporu rodinám, ale rodina byla zároveň zájmům režimu zcela podřazená. Členové rodiny měli dokonce povinnost nahlásit svého příbuzného, pokud byl proti režimu. Propagandistický případ sovětského chlapce Pavlíka Morozova, který nadřadil věrnost státu nad rodinou, a proto udal svého vlastního otce, je toho příkladem. Tato propaganda však ochotu k udávání příliš nepodpořila. Přes snahy rozbít rodinné vazby, ve kterých člen rodiny vyznával špatnou politiku, se to ani jednomu režimu nepodařilo, neboť ve většině případů stáli členové rodiny při sobě.¹¹⁶

¹¹⁶ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 380–384.

3.4 Společensky škodlivé živly

Oba režimy chtěly, dle své ideologie, vytvořit dokonalou společnost. To se však nedařilo, neboť tu vznikly skupiny osob, které byly v rozporu s ideologií. Buď samotná existence této skupiny, nebo její chování, vedlo proti ideologii. Oba režimy se proto snažily tyto skupiny eliminovat. Krom zločinců, alkoholiků a dalších lidí vnímaných jako společenští vyvrhelové, byli za protirežimní skupinu považováni i vzdělanci, kteří viděli nesmyslnost režimní ideologie,¹¹⁷ neboť rozum a absolutní autorita nejdou dohromady.¹¹⁸ Na první pohled by se mohlo zdát, že nepřítel nacistické ideologie byl určen biologickými rysy. To ovšem není pravda, neboť za nepřátele nacismu byli považováni i lidé s chováním nebo smýšlením oponujícím režimu.¹¹⁹ Za nepřátele tedy mohl být považován kdokoliv, stejně, jako tomu bylo u diktatury komunismu. Stačilo mít v rodině člena, který patřil do vyloučené skupiny.¹²⁰

V Sovětské svazu došlo k pronásledování skupin lidí, které ideologie označila za nepřátele, již za Lenina.¹²¹ Posléze za vlády Stalina došlo k pasportizaci městských částí. To znamenalo, že lidé obdrželi vnitrozemské pasy, které jim umožňovaly žít ve městech. Ty, které režimní ideologie vnímala za nevhodné, neobdrželi tento pas a byli i se svou rodinou vystěhováni do speciálních kolonií. Jednalo se o kulaky, lidi bez pracovního povolení, bez práce, bez volebního práva (lišence)¹²² anebo lidi s trestním záznamem.¹²³ Dále to byli intelektuálové odmítající sovětskou ideologii. Tito jedinci byli deportováni, tím eliminováni a vystrčeni na okraj společnosti. Krom dospělých jedinců byly ale za společensky škodlivé živly považováni i děti¹²⁴ ve věku dvanáct a méně let, které se provinily kriminálními činy nebo tím, že žily na ulici.¹²⁵ Od roku 1952 se dalšími

¹¹⁷ GELLNER, Ernest André. *Rozum a kultura: historická úloha racionality a racionalismu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, s. 100–101.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 128–129.

¹¹⁹ BESANÇON, Alain. *Nemoc století: komunismus, nacismus a holocaust*. Praha: Themis, 2000, s. 14–15.

¹²⁰ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 375–377.

¹²¹ GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 77.

¹²² *V roce 1936 se Stalin rozhodl nadále nepoužívat status lišenci, neboť by tento nepřítel nikdy nezmizel. Pořád by tu byly děti těchto lišenců. Avšak i přes oficiální zmizení tohoto statusu, byli pronásledováni lidé, kteří jednou tímto statusem byli označeni.* GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 296.

¹²³ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 191–192.

¹²⁴ *Od roku 1935 je mohl postihnout trest v podobě pracovního tábora nebo i v podobě trestu smrti.*

¹²⁵ GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 298–299.

nepřáteli sovětské společnosti stali lékaři, kteří byli označeni za spiklence proti Sovětskému svazu a z důvodu toho pronásledováni sovětskou policií.¹²⁶

Sovětská policie měla za úkol všechny, kteří byli považováni za společenské živly, odstraňovat. Jednalo se hlavně o eliminaci ve významných městech, kde přítomnost těchto jedinců byla trestná.¹²⁷

Nacisté v Německu taktéž konkrétně označili lidi, kteří jejich ideologii odporovali, proto bylo třeba je eliminovat. Jednalo se o skupinu nazvanou asociálové, do které patřili žebráci, tuláci, vagabundi, bezdomovci, lidé závislí na sociálních dávkách, nepracující nebo málo pracující lidé¹²⁸, prostitutky, psychopati, alkoholici nezpůsobilí práce, kuplíři a lidé s neobvyklým sexuálním chováním. Za asociály byli označeni i Cikáni, Židi, kriminálníci, homosexuálové a osoby s mentálním postižením, kteří už byli pronásledováni z jiných důvodů. Tito jedinci byli z počátku nacisty trestáni pouze vyhrožováním nebo zavíráním do vězení,¹²⁹ později však byli zasíláni do koncentračních táborů nebo rovnou popravováni.¹³⁰

Stejně jako sovětská policie, tak i ta německá měla za úkol eliminovat tyto jedince hlavně z městských částí.¹³¹ Krom policie se do očisty měst od asociálů zapojili také státní a soukromé organizace, úředníci i lékaři.¹³²

Oba režimy při budování nové společnosti, dle své ideologie, prováděly likvidaci společenských skupin, které svou existencí vyvracely platnost režimní ideologie. Vyloučení jistých skupin ze společnosti vedlo k tomu, že ostatní tyto „odpadlíky“ udávali. V nacistickém Německu se jednalo o udávání například Židů a v Sovětském svazu například o udávání kulaků.¹³³

¹²⁶ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 351–354.

¹²⁷ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 194–195.

¹²⁸ *Na dopadení nepracujících lidí byla provedena operace „Lidé štítící se práce v Říši“.*

¹²⁹ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 198–201.

¹³⁰ Tamtéž, s. 344–345.

¹³¹ Tamtéž, s. 199–201.

¹³² Tamtéž, s. 202–203.

¹³³ Tamtéž, s. 369–370.

3.4.1 Vojenská služba – možný proměnitel statusu

Stalin během Sovětsko-německé války dělal i kompromisy, které měly vést k záchraně jeho režimu. Lidem v koncentračních táborech dal možnost vstoupit do Rudé armády a tím se vykoupit z vyhnanství nebo z vězení. Po válce však většinu těchto lidí nechal poslat zpět do gulagů, kde si měli odpykat zbytek svého trestu.

Během Velké vlastenecké války mohli někteří vězni z gulagů vstoupit do Rudé armády, avšak nesmělo se jednat o politické vězně, takže se převážně jednalo o kulaky. Tím, že vyslyšeli povolávací rozkaz, obdržely jejich ženy a děti pasy a mohly opustit zvláštní kolonie. Rok po skončení druhé světové války se zrušila všechna omezení pro ty, kteří sloužili v Rudé armádě nebo u těch rodin, kde jejich děti vstoupily do její služby. Avšak v dosti případech se tito lidé museli vrátit zpět do gulagů a odpracovat si svůj trest.¹³⁴ Ti, kteří se tam již nemuseli vracet, si tak smazali status třídního nepřítele z předválečné doby. Pokud však někdo byl označen za kolaboranta, tak se nemohl vykoupit ani službou v Rudé armádě a postih se dotkl i jeho rodiny.¹³⁵

3.4.2 Nacistický postih pro odpůrce režimu

I přesto, že nacisté umožňovali některým odpůrcům režimu opustit zemi, tak to bylo ale s postihem. Nacisti všechny odpůrce režimu připravili o většinu, někdy i o všechnen majetek, který emigranti měli.

Německé úřady danily majetek emigrantů¹³⁶, který se snažili emigranti převést do cizí země. Tím docílili redukce množství majetku, jenž bylo možné legálně vyvézt ze země za rok. K tomu byla zavedena i daň za opuštění Říše, čili emigranti přicházeli skoro o všechnu hotovost, kterou u sebe měli. Ještě přísněji se však postupovalo v případech, kdy člověk opustil Říši nelegálně. V tomto případě, bez ohledu zda byl dotyčný chycen nebo ne, mu byl zabaven všechnen zbývající majetek.¹³⁷

¹³⁴ GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 622.

¹³⁵ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 347–348.

¹³⁶ *Hlavně Židů*.

¹³⁷ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 373–374.

3.5 Třídní uspořádání

Komunisté tvrdili, že dosavadní společenské uspořádání plodí konflikt, proto jej chtěli změnit. Při změně se řídili Marxovou třídní ideologií. Místo zajištění nekonfliktní společnosti ale vytvořili nežádoucí třídy, které komunisté diskriminovali a terorizovali.

Komunisté chtěli vytvořit jednotnou společnost, kde by nebyly rozdíly. K tomu využily Marxovu třídní ideologii. To vedlo k rozdělení společnosti na třídy, které mezi sebou byly, dle Marxova výkladu, v neustálém konfliktu. Došlo tedy k vytyčení nepřítele režimu, který byl ze společnosti vyloučen.¹³⁸ Do této vyloučené třídy patřili kulaci, buržoazie, šlechta a kněží, kteří přišli o právo volit, mít vyšší vzdělání, být členy strany nebo Komsomolu, či získat státní byt. Dále byli sankčně postiženi nebo znevýhodněni při soudních procesech, při platovém ohodnocení a byli v neustálém riziku, že ztratí práci.¹³⁹ Nejnižší třída byla buržoazní (kapitalistická), která byla zbavena všech důležitých výsad. Nejvyšší třída byla zase proletářská, do které se dostat bylo obtížné, neboť i přes tvrdou dřinu, se sem nemohli dostat střední rolníci nebo intelektuálové.¹⁴⁰ Vedle toho existovalo v Sovětském svazu i třídní vědomí, které se získávalo odpracovanými léty¹⁴¹ v průmyslu.¹⁴²

¹³⁸ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 277.

¹³⁹ Tamtéž, s. 375.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 313–314.

¹⁴¹ *Od 3 roků po 10 let, podle toho do jaké třídy dotyčný spadal.*

¹⁴² GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 327–328.

3.6 Rasový koncept

Nacisté chtěli vytvořit lepší společnost a k tomu jim měl dopomoci ideologický prvek v podobě vyvolené rasy. Zároveň s vytvořením nadřazené rasy, vznikly i rasy podřazené. Těch se nacisté chtěli zbavit, aby mohla jejich dokonalá rasa vládnout.

Před nástupem nacistů k moci, tedy za Výmarské republiky, mělo Německo rozdělenou společnost do tříd. Lidé volili příslušnou stranu podle toho, do jaké třídy patřili. To nacisté vnímali jako zastaralé a plodící konflikt ve společnosti. Proto přišli s novým uspořádáním společnosti v podobě rasového rozdělení dle nacistické ideologie.¹⁴³ K sjednocení společnosti využili národního smýšlení, které v lidech chtěli probudit. Vznikla tak propaganda, která označovala viníky¹⁴⁴ za prohranou první světovou válku a za následnou krizi.¹⁴⁵ Navíc nacisté pro vyzdvižení své rasy vytvořili norimberské zákony, které odsuzovaly hanobení rasy, čili vztahy mezi árijcem a neárijcem. Každý, kdo je porušoval, byl nacisty pronásledován.¹⁴⁶

Pokud se člověk chtěl mít v nacistickém Německu dobře, tak k tomu potřeboval průkaz o árijském původu. Ten získal dotyčný poté, co nacistický úřad provedl příslušné hledání v rodokmenu, ve kterém museli mít všichni čtyři prarodiče potvrzení o árijské příslušnosti. Árijský původ byl důležitý, neboť ho museli lidé předkládat, pokud chtěli například uzavřít sňatek nebo žádat o finanční příspěvek. Árijský původ ale ještě nezajišťoval elitní postavení, neboť i v samotné árijské rase se tvořily elity, které se vybíraly z členů SS.¹⁴⁷

3.6.1 Program eutanázie

Program eutanázie byl projekt, který měl plnit likvidaci podřadné rasy v Německu. Tu měl likvidovat úsporně a ve velkém množství.

V programu eutanázie docházelo k usmrcování geneticky nezpůsobilých lidí a lidí, kteří měli nějakou deformaci či mentální postižení, neboli byli nacisty označeni za podřadnou rasu. K prvnímu využití eutanázie došlo již na konci roku 1938, kdy docházelo k usmrcování postižených dětí¹⁴⁸. V říjnu roku 1939 Hitler rozšířil tento program i na

¹⁴³ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 320–323.

¹⁴⁴ Židy

¹⁴⁵ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 329–330.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 374.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 442–445.

¹⁴⁸ *Dokonce války bylo odhadem zabito 5200 dětí.*

dospělé pacienty, nacházející se v ústavech pro postižené¹⁴⁹.¹⁵⁰ Poté, co se prokázala funkčnost tohoto programu, byl používán i v nacisty nově dobytých území. V Polsku nacisté hromadně vraždili pacienty ústavů pro postižené, později i Poláky¹⁵¹ bez psychických či fyzických defektů, aby tak vzniklo místo pro germánskou rasu. Začátkem roku 1940 došlo k vytvoření plynovacích vozů, které tak mohly likvidovat Poláky i v těžko dostupných místech. Od roku 1941 se tento program pozastavil a byl přesunut do koncentračních táborů, kde později dal vzniknout vyhlazovacím táborům s plynovými komorami.¹⁵²

¹⁴⁹ V Německu do roku 1942 při programu eutanazie bylo zabito přes 70 000 tisíc lidí. GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 444.

¹⁵⁰ GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 440–441.

¹⁵¹ *Zejména těch, kteří se nacházeli v koncentračním táboře v Poznani, kde byli zabiti pomocí oxidu uhelnatého.*

¹⁵² GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 442–445.

3.7 Etnický nacionalismus

Oba režimy čerpaly ze svého ideologického základu, kterým byla jednotná společnost, respektive snaha vytvořit čistě homogenní národ. To vedlo k tomu, že docházelo k diskriminaci a tyranii příslušníků jiné rasy nebo národa, neboť jak Sovětský svaz, tak i nacistické Německo spojovalo etnický původ s loajalitou.¹⁵³

Vzhledem k tomu, že Rusko bylo mnohonárodnostní, došlo již za cara k sjednocení společnosti. Člověk buď přijal ruské zvyklosti a kulturu, nebo byl označen za divocha, barbara nebo malomocného, kterému v pozdější fázi hrozilo nucené vyhnání či zabiti při etnické čistce.¹⁵⁴ Po svržení cara se moci ujali komunisté, kteří chtěli působit odlišně. Sovětský svaz rozdělili na menší státy, které byly homogenní a každé etnikum si v něm zachovalo svůj jazyk a kulturu.¹⁵⁵ To ale umožnilo vznik nacionalistických hnutí, která podryvala existenci komunistické strany a snažila se tak vymanit z její moci¹⁵⁶. Komunisté proto zakročili a, stejně jako za cara, došlo k porušování¹⁵⁷. Cizí kulturní prvky byly brány jako protirežimní. Největší opatření byla v pohraničních oblastech, kde také komunisté prováděli největší teror obyvatel, neboť je podezřívali ze špionáže. Z toho důvodu provedli komunisté v roce 1930 v pohraničních oblastech deportace, které odůvodňovali zabezpečením státu.¹⁵⁸ Z počátku, pokud například Polák nebo Fin žil uprostřed Sovětského svazu¹⁵⁹, nebyl pronásledován. To se však změnilo v roce 1937, kdy Stalin ve snaze vytvořit homogenní stát, rozpoutal masový teror.¹⁶⁰ Protože měli lidé v osobních dokladech napsanou svoji národnost, byl příslušník menšiny snadněji

¹⁵³ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 119.

¹⁵⁴ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 273–274.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 278.

¹⁵⁶ *V důsledku toho Stalin s Kaganovičem roku 1926 povolali sovětskou politickou policii (OGPU) na Ukrajinu a o rok později i do asijských regionů Sovětského svazu.*

¹⁵⁷ *Stalin v roce 1935 užil termín přátelství národů, který byl shodný z německým Volksgemeinschaft (sjednocené Německo). Tím vybudoval sovětské impérium, ve kterém byla ruská kultura nejpokrokovější. Došlo tedy ve všech školách v Sovětském svazu k výuce ruského jazyka a k náhradě latinky za azbuku.* GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 340–341.

¹⁵⁸ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 282–285.

¹⁵⁹ *Tedy mimo pohraniční oblast*

¹⁶⁰ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 288–290.

identifikován¹⁶¹.¹⁶² Komunisté navíc, stejně jako nacisté, zakázali příslušníkům menšiny zastávat vysoké posty¹⁶³.¹⁶⁴

Obětmi etnických čistek se v Sovětském svazu stali Poláci, Estonci, Lotyšši a Finové, příslušníci sovětských Korejců a sovětských Číňanů, a Mongolci¹⁶⁵.¹⁶⁶ Během sovětsko-německé války to byli Němci nebo lidé mající německé předky,¹⁶⁷ v roce 1944 kavkazské národy¹⁶⁸.¹⁶⁹ Po druhé světové válce se obětmi etnického pronásledování stali lidé ze západní Ukrajiny¹⁷⁰ a Pobaltí.¹⁷¹ Taktéž v poválečném období se dalšími oběťmi sovětského teroru stali Židé¹⁷², protože se snažili poukázat na své utrpení.¹⁷³ Tyto menšiny byly terorizovány Sověty nejen v podobě násilných deportací, ale i hromadných poprav.¹⁷⁴ ¹⁷⁵ ¹⁷⁶

V Německu vznikly xenofobní – zejména antisemitské názory, již v sedmdesátých a osmdesátých letech 19. století. Důvodem bylo německé romantické hnutí, které zdůrazňovalo lid a krajinu. Toto hnutí se stavělo s odporem k cizincům a jejich dílům. Židé byli vnímáni jako ničitelé krajiny, kteří chtějí zlikvidovat sedláky a nahnat je do velkoměst. Tato „selská“ literární díla evokovala v lidech antisemitismus.

¹⁶¹ *Do roku 1938 si mohli lidé sami zvolit, jakou národnost si nechají do svých osobních dokladů/vnitrozemských pasů uvést. Od roku 1938 jim už ale byla národnost připsána na základě národnosti rodičů, avšak při sčítání lidí v roce 1939 se toto pravidlo neuplatnilo.* GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu.* Praha: Academia, 2012, s. 341.

¹⁶² GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu.* Praha: Academia, 2012, s. 341.

¹⁶³ *Výjimkou byli Stalinovi krajané – Gruzínci.*

¹⁶⁴ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem.* Praha: Paseka, 2013, s. 102–118.

¹⁶⁵ *Z důvodů přeplněných gulagů došlo k tomu, že na místo deportace se dotyčný dočkal trestu smrti.*

¹⁶⁶ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem.* Praha: Paseka, 2013, s. 102–118.

¹⁶⁷ GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy.* Praha: Volvox Globator, 2012, s. 614–615.

¹⁶⁸ *Byly obviněné z kolaborace s nacisty.*

¹⁶⁹ GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy.* Praha: Volvox Globator, 2012, s. 616–617.

¹⁷⁰ *Ti byli Sověty obviněni ze sympatizování s ukrajinskými nacionalisty.* SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem.* Praha: Paseka, 2013, s. 315–318.

¹⁷¹ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu.* Praha: Academia, 2012, s. 347–348.

¹⁷² *Vzniklo tvrzení, že každý Rus ve vysoké pozici je potencionálním Židem a každý Žid je potencionálním nepřítelem.*

¹⁷³ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu.* Praha: Academia, 2012, s. 349–350.

¹⁷⁴ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem.* Praha: Paseka, 2013, s. 102–118.

¹⁷⁵ GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy.* Praha: Volvox Globator, 2012, s. 614–617.

¹⁷⁶ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu.* Praha: Academia, 2012, s. 347–350.

Jedním z těch, kdo tato díla četli, byl i Hitler.¹⁷⁷ Etnicko-rasový koncept se v Německu rozvinul během první světové války, kdy se Němci snažili o národnostní homogenitu, neboť chtěli na nejlepších vytyčených místech usídlit vhodnou germánskou rasu. Slované pro ně byli podřadnou rasou, o které se v Německu šířily informace, že žijí ve špíně a jsou nečistí.¹⁷⁸ Taktéž po první světové válce se zvýšil v Německu antisemitismus, při kterém nacisté začali Židy přirovnávat ke vším a dalším parazitům zvířecího pojmenování. Jejich vyhubení brali jako otázkou hygienické čistoty,¹⁷⁹ stejně tak jako likvidaci východoevropských národů.¹⁸⁰ Tedy z původní nacistické ideologie jedné rasy se stala ideologie boje mezi rasami.¹⁸¹

Největší pronásledování a tyranizování etnických skupin, nacisty vnímaných jako protirežimní, probíhalo v letech 1936 až 1938. Do těchto skupin patřily Židé, Cikáni, Slované a další příslušníci negermánského a neárijského původu, ale také kriminálníci, homosexuálové, tuláci, osoby závislé na alkoholu či drogách, osoby nepracující, i náboženské sekty¹⁸² odmítající nacistickou ideologii.¹⁸³

Ideologie obou režimů tedy obsahovala etnický nacionalismus. Komunisté se v roce 1938 snažili prezentovat sebe jako nerasisty a Němce jako rasisty¹⁸⁴. Přesto byly rasistické postoje i v Sovětském svazu, kde například každý občan měl ve svém průkazu totožnosti napsanou etnickou příslušnost.¹⁸⁵

¹⁷⁷ JOHNSON, Paul. *Dějiny 20. století*. V nakl. Leda 2., opr. vyd. Přeložil Jan ČULÍK. Voznice: Leda, 2014, s. 118–120.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 248–252.

¹⁷⁹ BESANÇON, Alain. *Nemoc století: komunismus, nacismus a holocaust*. Praha: Themis, 2000, s. 26–27.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 352–353.

¹⁸¹ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 352–353.

¹⁸² *Například svědkové Jehovovi*.

¹⁸³ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 99.

¹⁸⁴ *Kteří koukají do starých záznamů o tom, kdo odkud pochází*.

¹⁸⁵ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 119.

3.7.1 Hon na Poláky

Dalším příkladem rasismu ze strany sovětských komunistů je jejich dlouholetá rivalita s Poláky, díky které se Poláci stali obětí čistek v Sovětském svazu.

Při národnostní čistce prováděné v Sovětském svazu se hlavní cílovou skupinou stali Poláci. Zpočátku byli likvidováni bývalí členové polské komunistické strany, kterým Sověti dávali vinu za neúspěšnou národní revoluci, později byli likvidováni všichni Poláci žijící na území SSSR, kteří byli obviněni ze špionáže a zakládání protisovětských odbojů¹⁸⁶. NKVD získávala od zadržených Poláků doznání z protirežimního jednání tím, že je různými metodami mučila. Kromě „běžícího pásu“ a „stání“ se používala tzv. „konference“¹⁸⁷. Následná podepsaná doznání, případně popření, vytvořená „dvojkou“¹⁸⁸ byla zaslána do Moskvy, kde N. Ježov s A. Vyšinským rozhodli o tom¹⁸⁹, zda dotyčný má být poslán do gulagu či popraven¹⁹⁰. Vzhledem k tomu, že proces probíhal pomalu, došlo, ještě v roce 1937, k sestavení trojčlenné komise, tzv. trojky. K původní dvojce byl přidělen straník s pravomocí schvalovat předložené návrhy na trest¹⁹¹. Okolo 78% procent odsouzených bylo zastřeleno¹⁹² a zbytek byl poslán do gulagu na osm až deset let.¹⁹³

¹⁸⁶ V srpnu roku 1937 vydal Ježov rozkaz 00485, ve kterém byl zdůrazněn úkol týkající se likvidace polské špionážní sítě.

¹⁸⁷ Podezřelí byli shromážděni příslušníky NKVD ve sklepě, kde jednoho z podezřelých fyzicky napadli, aby se přiznal ke špionáži, a ostatní se na to museli koukat. To mělo ostatní donutit k přiznání, aby se vyhnuli bolesti.

¹⁸⁸ Dvojčlenná komise složená z příslušníka tajné policie a předsedy výkonného výboru místního sovětu, která neměla pravomoc vynést konečný verdikt.

¹⁸⁹ Zaslané spisy v dosti případech nepročítali a rovnou vynesli rozsudek. Jednalo se pouze o lest, která měla působit, že není porušována žádná zákonná ústava.

¹⁹⁰ Za den dokázali schválit popravu až dvou tisíců obžalovaných.

¹⁹¹ Během roku 1937 až 1938 bylo popraveno odhadem 85 000 Poláků.

¹⁹² Pokud se příslušníci rodiny snažili zjistit informace o svých příbuzných, kteří prošli tímto procesem, bylo jim ve většině případů lživě tvrzeno, že dotyčný byl poslán do gulagu na deset let.

¹⁹³ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 102–115.

3.7.2 Úklid Židů z Německé říše a boj proti nim

Vzhledem k tomu, že nacistická ideologie označovala Židy za strůjce chaosu a špíny¹⁹⁴, taktéž za podřadnou rasu, byli nacisty pronásledováni a terorizováni.

I přes zapálenou nenávist proti Židům došlo k jejich terorizování nacisty až s nástupem Hitlera k moci. Ten v září roku 1935 vydal Norimberské zákony, které Židy vyloučily ze společnosti¹⁹⁵ a postavily je mimo právní systém¹⁹⁶. Židé byli označeni za nečisté, takže jim bylo zakázáno sedat na lavičky v parcích, navštěvovat veřejné lázně a jezdit tramvají. Dále nemohli pracovat v řadě profesí ve veřejném a soukromém sektoru.¹⁹⁷ Tím ale nacistický přístup k Židům nekončil. Začátkem roku 1938 provedli Němci tzv. arizaci, při které Němci převzali velké židovské obchodní řetězce a továrny.¹⁹⁸ Židé v Německu se tak stávali oběťmi nejen ignorace od bývalých pracovních kolegů a kamarádů¹⁹⁹, ale dokonce docházelo i k jejich fyzickému napadání. Navíc německé úřady každému, kdo sympatizoval se Židy, snížily či zamítly sociální dávky.²⁰⁰ V listopadu roku 1938 provedli nacisté první velkou akci směřovanou proti Židům a tou byla Křišťálová noc²⁰¹. Nacisté při ní ničili židovské obchody a synagogy. Od té doby byli Židé více napadáni, zatýkáni, posíláni do koncentračních táborů²⁰² a nabádáni k opuštění země.²⁰³ Postupem času taktéž došlo k tomu, že všichni Židé museli mít na sobě pásky se žlutou (Davidovou) hvězdou a v případě, že byli mimo ghetto, museli mít u sebe

¹⁹⁴ Byla jim nacisty přiřknuta zodpovědnost za výsledek první světové války a následnou krizi, která v Německu vznikla.

¹⁹⁵ Mladí Židé brali vyloučení ze společnosti vážněji než ti starší, proto se z nich většina snažila co nejrychleji opustit Říši. GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 374

¹⁹⁶ V roce 1936 se konala v Německu zimní a letní olympiáda. Z důvodu zamaskování své politiky nechal Hitler strhnout všechny slogany směřující proti Židům. Po olympiádě se však tyto slogany vrátily. GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 388.

¹⁹⁷ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 373–374.

¹⁹⁸ GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 385.

¹⁹⁹ Jeden z důvodů byl zákaz komunikace se Židy.

²⁰⁰ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 370–373.

²⁰¹ Na tuto akci nahlížela německá společnost ze dvou táborů, přičemž prvnímu táboru bylo Židů líto, a tomu druhému tento provedený přístup vyhovoval. GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 396–397.

²⁰² Židé se mezi sebou snažili vytvořit sociální vazby, avšak vzhledem k tomu, že tu byly mezi nimi třídní a také politické rozdíly, tak se jim to moc nedařilo. GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 374–375.

²⁰³ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 120–123.

platnou propustku. V případě, že nesplňovali ani jedno z těchto nařízení, hrozil jim trest smrti.²⁰⁴

Nacisté se zpočátku snažili Židy vyhnat z Německa. Pomocí násilí je chtěli donutit, aby dobrovolně opustili zemi. To však nepomohlo a tak se Hitler chtěl zbavit Židů pomocí deportace na Madagaskar. Tento plán byl však neproveditelný a tak Hitler jako další možnost uvedl Polsko, jakožto místo určené ke koncentraci Židů.²⁰⁵ V roce 1940 vznikl ale problém, neboť v Polsku bylo velké množství Židů a pro nové zde nebylo místo. Adolf Eichmann, který byl úředníkem státní služby a specialista na deportace, se už dříve snažil domluvit se Stalinem na deportaci Židů na jeho území. Stalin ale k tomu nedal svolení a tak A. Greiser vytvořil dočasné řešení v podobě ghatt.²⁰⁶ Vzhledem k velkému výskytu Židů a problémů, jak se jich zbavit, byl v říjnu roku 1941 vydán zákaz jejich volného opuštění země²⁰⁷. Hitler totiž přišel s konečným řešením, které mělo zlikvidovat všechny Židy.²⁰⁸ Ke konci roku začal Hitler s deportací německých Židů na východ²⁰⁹. Krom toho, že se jich chtěl zbavit, tak se snažil zároveň skrýt neúspěchy na východní frontě.²¹⁰ Hitler věřil, že likvidaci Židů zvrátí průběh druhé světové války a ochrání tak Říši²¹¹.²¹² Zároveň hlásal až dokonce svého bytí, že je třeba zlikvidovat Židy, neboť ti za tímto válečným konfliktem stojí.²¹³

²⁰⁴ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 149–157.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 120–123.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 149–157.

²⁰⁷ *I přesto, že Židé mohli doposud opustit Německo, tak ale museli mít od té druhé země vízum, že je ta země přijala. K tomu však málo kdy došlo, neboť ostatní státy neměly o Židy zájem, takže dalo by se říct, že se u těchto států projevoval jistý druh pasivního antisemitismu.* JOHNSON, Paul. *Dějiny 20. století*. V nakl. Leda 2., opr. vyd. Přeložil Jan ČULÍK. Voznice: Leda, 2014, s. 409.

²⁰⁸ GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 547–548.

²⁰⁹ *Němečtí Židé deportovaní do Minsku a Lodže byli zařazeni do ghatt, avšak ti kteří byli posláni do Kaunasu a do Rígy byli popraveni.*

²¹⁰ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 206–209.

²¹¹ *Likvidace Židů se tak měla stát symbolem vítězství nad nepřítelem.*

²¹² SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 212–217.

²¹³ GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 675.

3.7.3 Židé – nepřátelé SSSR

Židé v Sovětském svazu byli komunisty pronásledováni tehdy, pokud odmítli se socializovat, tedy stát se součástí komunistické společnosti. Po druhé světové válce došlo ke změně a Židé se stali nepřáteli SSSR. Vedly k tomu dva důvody. První byl ten, že někteří Židé veřejně mluvili o holocaustu, tedy o utrpení svého samostatného etnika. To se ale neshodovalo s komunistickým výkladem válečné historie. Druhý důvod souvisel se vznikem Izraele, který existoval jako nezávislý stát. To vedlo k tomu, že každý Žid, chovající se jako Žid, byl označen za nacionalistu a tím také za nepřítele státu.

Stalin po druhé světové válce podporoval vznik Izraele, státu pro Židy, který by ale spadl pod Sovětský svaz. V květnu roku 1948 byl Izrael uznán organizací OSN jako samostatný a tím i za nezávislý stát. To Stalinovi vadilo a označil proto Židy za nepřátele Sovětského svazu. Tento krok vedl k tomu, že Židé byli vylučováni z komunistických stran, propouštěni z Rudé armády a také měli zakázáno pracovat pro publicistické zpravodaje. Každý Žid, který se zmínil o Izraeli, mohl být obviněn ze židovského nacionalismu a tak být následně souzen za zločin proti Sovětskému svazu. V listopadu téhož roku byl rozpuštěn Židovský protifašistický výbor a současně zatčeno přibližně sto židovských spisovatelů a aktivistů.²¹⁴ S tím započaly i deportace Židů ze SSSR do Polska²¹⁵. I zde²¹⁶ platil pro Židy zákaz být členy komunistických stran²¹⁷.²¹⁸

Postupem času Sověti našli Židy ze špionáže pro Spojené státy americké²¹⁹. Vyhledávání a následné vydávání takových obvinění měl na starost šéf MGB²²⁰ V. Abakumov. Jeho pracovní náplň byla Stalinem omezena, neboť nesměl přímo vyšetřovat členy politbyra. Pokud tedy potřeboval najít obvinění na člena politbyra, musel se zaměřit na příslušníky jeho rodiny²²¹. Krom uvěznění nebo deportování, byli Židé po soudních procesech i likvidováni.²²² V polovině roku 1951 přišel Stalin s novým řešením, jak označit Židy za spiklence proti SSSR. K tomu mu posloužila smrt válečného

²¹⁴ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 334–339.

²¹⁵ *Okolo sto tisíc Židů bylo deportováno do Polska. Vzhledem k tomu, že polští Židé byli Poláky viněni z nástupu komunismu v Polsku, stávali se Židé terčem fyzických útoků od místních.*

²¹⁶ *Ve východní Evropě*

²¹⁷ *Židé, kteří chtěli zůstat členy komunistické strany, se museli vzdát svého židovského původu a stát se občany dané země. Tedy v případě Polska musel Žid tvrdit, že je Polák.*

²¹⁸ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 339–346.

²¹⁹ *Stalin v prosinci 1952 prohlásil všechny Židy za nacionalisty a spiklence Američanů.*

²²⁰ *Ministerstvo pro státní bezpečnost*

²²¹ *Příkladem toho je Molotov, který z důvodu, že jeho manželka byla Židovka, která byla následně zatčena, přišel o svůj post komisaře pro zahraniční záležitosti.*

²²² SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 334–339.

propagandisty A. Ščerbakova a politika A. Ždanova, kteří měli být údajně zavražděni židovským lékařem Y. Etingerem. Jeho komplicem měl být pak i šéf MGB Abakumov. Žádné z těchto obvinění ale nebylo pravdivé. Abakumova obvinil jeho podřízený M. Rjumin, který tak získal jeho místo. Rjumin poté popravil Etingera a následně mu byl přidělen úkol, aby provedl v MGB čistku zaměřenou na Židy.²²³

²²³ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 346–349.

4 Sociální začleňování

V předchozí kapitole jsem poukázal na to, jak oba režimy vyčleňovaly určité skupiny lidí, které následně pronásledovaly či jinak terorizovaly. V této kapitole ukáží naopak to, jak se snažily nátlakem sjednotit lidi, které označily za vhodné a s ideologickým výkladem shodné.

Oba režimy, krom poukazování na to kdo je nepřítel, se snažily o kolektivní sjednocení zbylé společnosti. K tomu využívaly různé režimem podporované organizace a akce, na kterých hrála muzika, zpívalo se, zaznívaly projevy stranických i státních funkcionářů, a dokonce se tam objevil sám Hitler nebo Stalin.²²⁴ Důvod tohoto kroku byl ten, že kolektivní uspořádání společnosti umožňuje jejím vůdcům lépe lidi ovlivňovat a ovládat²²⁵.²²⁶ Každý individualista je pro režim problémem, neboť nepodléhá společenským zvykům, které režim vytvořil.²²⁷ K tomu, aby se z jednotlivce stal člen společnosti, slouží rituály – akce, při kterých jedinec přijímá kolektivní zvyky za vlastní a tak se s daným kolektivem sjednocuje.²²⁸ Tyto rituály pak zároveň určují jeho postavení v tomto kolektivu.²²⁹

4.1 Germanizace

Germanizace byla Hitlerova politika začleňování lidí do nacistického režimu. Tato politika byla funkční pouze pokud se jednalo o území německy hovořících národů. Když se dobývání přeneslo na východ, došlo k problému, neboť tu byl jiný národ, který nesplňoval kritéria germanizace. Nacisté sice získali nový životní prostor, ale chyběl jim národ, který by v něm mohl žít a zároveň by splňoval požadavky germanizace. Nestačily ani pokusy rozdělit obyvatele nově dobytých území na rasově vhodné a nevhodné. To vedlo k tomu, že pro germanizaci se začali používat Holanďani, Skandinávci, Angličani a etničtí Němci ze zámoří.²³⁰

²²⁴ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 362–363.

²²⁵ *Skupina lidí kolektivně a nekriticky přijme daný prvek, který je tam vnesen.*

²²⁶ GELLNER, Ernest André. *Rozum a kultura: historická úloha racionality a racionalismu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, s. 11.

²²⁷ Tamtéž, s. 17–18.

²²⁸ Tamtéž, s. 38–39.

²²⁹ Tamtéž, s. 44.

²³⁰ Tamtéž, s. 351–352.

4.2 Mládí = budoucnost ideologie

Oba režimy byly zaměřeny na mládež, protože v dětství a mládí je náš rozum snáze ovlivnitelný, tedy často nekriticky přijímáme předkládaná tvrzení. Krom toho i nevědomky přijímáme zvyky a názory s nimiž se v tomto věkovém období přirozeně setkáváme při každodenních událostech.²³¹ Proto oba režimy zřizovaly režimní organizace, pořádající například dětské tábory, na kterých byly dětem vštěpovány ideologické prvky daného režimu.

Oba režimy viděly po revolučním převratu problém ve starší generaci, vychované za jiné vlády. Z obav, že by tato starší generace nevychovala děti v duchu nové ideologie, musely oba režimy získat nad dětmi kontrolu. K tomu posloužily dětské tábory a různé režimní organizace, které byly pro děti lákavé a na kterých jim byla vštěpována ideologie režimu. Pokud existovaly i jiné, nerežimní organizace, dělal režim vše proto, aby byly odstraněny. Například v Německu vedle režimních organizací existovaly i konfesijní organizace, které jim zpočátku konkurovaly. Tyto konfesijní organizace lákaly mladé muže na sport, nejčastěji na fotbal. V důsledku toho nacistický režim zakázal v roce 1934 těmto organizacím sportovní aktivitu, což vedlo k poklesu jejich členů. To ale nacistům stále nezaručilo úspěch, neboť tu byl problém s některými rodiči, kteří odmítaly režimní organizace.²³² To vedlo ke vzniku „uličních gangů“, což byly skupiny, ve kterých se dodržovala selektivní děti na základně postavení jejich rodiny nebo náboženského vyznání.²³³ Nacisté však v červnu roku 1935 zavedli povinnou půlroční civilní službu pro mladé chlapce ve věku 18 – 25 let. Všichni chlapci tak museli vstoupit do Hitlerjugend a dívky od roku 1939 do Bund der deutscher Mädel.²³⁴

V Sovětském svazu byl zase Komsomol²³⁵ (Komunistický svaz mládeže) pro dospívající a dospělé a pionýrské organizace pro děti mezi desátým až čtrnáctým rokem. Z počátku tyto organizace přijímaly pouze děti z proletářských rodin. To se změnilo ve 30. letech, kdy selektivnost byla zrušena, aby sovětská ideologie byla vštěpována všem dětem. Oproti nacistickým organizacím nebyly sovětské mládežnické organizace výrazně

²³¹ GELLNER, Ernest André. *Rozum a kultura: historická úloha racionality a racionalismu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, s. 10.

²³² GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 364–365.

²³³ Tamtéž, s. 366.

²³⁴ Tamtéž, s. 447

²³⁵ *Komsomol byl politickou organizací, jehož ideologie zpochybňovala autoritu rodičů, starší generace i učitelů, byl proti náboženství a tradičnímu pojetí manželství a rodinného života.*

sportovní, neboť chybělo sportovní vybavení. Místo toho ale poskytovaly trénink v rámci Osoaviakimu, který byl spojen s válečným průmyslem, letectvím a chemií. Mladí si tak mohli osvojit vojenské dovednosti.²³⁶

²³⁶ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 366–368.

5 Kulturní rysy

Oba režimy měly shodné kulturní rysy. Zejména si libovaly v gigantických stavbách. Ovlivňovaly také všechny sdělovací prostředky. Smělo být psáno, hráno nebo natočeno pouze to, co nepoškozovalo ideologii režimu nebo v lepším případě to, co ji vychvalovalo.

Oba režimy měly podobný, architektonický styl budov. Na světové výstavě v Paříži roku 1937 zaujaly návštěvníky sovětský a německý pavilon, které stály naproti sobě. Německý pavilon měl bránu lemovanou sochami od Josefa Thoraka: Přátelství a Rodina, v průčelí se nacházela imperiální orlice se svastikou. Sovětský pavilon měl na vrcholu sousoší Věry Muchinové: Dělník a kolchoznice, a na vrchu průčelí se tyčil srp s kladivem.²³⁷

Oba režimy považovaly předchozí kulturní rysy za zkažené, proto je nahradily novými. Hitler považoval většinu novinových článků, psaných divadelních her, filmů a písniček vytvořených za Výmarské republiky za židovský výtvar, tedy za zkažený materiál. Všechn tento kulturně-židovský materiál měl být tedy zlikvidován a nahrazen německým/árijským prvkem.²³⁸ Hitler proto posílil vliv na umění²³⁹ a architekturu, kterou považoval za výraz německého ducha.²⁴⁰ Navíc v únoru roku 1933 zavedl cenzuru pro noviny a literaturu.²⁴¹ Hitler literární umění považoval za symboliku židobolševismu, od které je třeba Říši očistit²⁴², proto psaná slova nahradil mluvenými projevy, které považoval za německý symbol.²⁴³

Oproti tomu v Sovětském svazu se dávalo přednost literárnímu umění, ale shodně s nacismem i kinematografickému umění.²⁴⁴ Stejně jako v nacistickém Německu, tak i

²³⁷ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 527–529.

²³⁸ JOHNSON, Paul. *Dějiny 20. století*. V nakl. Leda 2., opr. vyd. Přeložil Jan ČULÍK. Voznice: Leda, 2014, s. 117–118.

²³⁹ *Sochařství, malířství a filmy*.

²⁴⁰ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 568.

²⁴¹ JOHNSON, Paul. *Dějiny 20. století*. V nakl. Leda 2., opr. vyd. Přeložil Jan ČULÍK. Voznice: Leda, 2014, s. 282.

²⁴² *Pálení knih probíhalo 10. května 1933 na náměstí před berlínskou univerzitou za aktivního přispění studentů*. GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 573.

²⁴³ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 568.

²⁴⁴ Tamtéž, s. 570–571.

v Sovětském svazu podléhala tato tvorba státní kontrole,²⁴⁵ která byla již za Lenina.²⁴⁶ Po Leninovi aplikoval cenzuru i Stalin, který sám fungoval jako kontrolor literárních děl.²⁴⁷

Oba režimy také udávaly dress code a další způsoby a návyky, které bylo třeba ve společnosti dodržovat. Jednalo se o přesně vymezené typy účesů, použití make-upu a módní styly, které se měly nosit. Dále to byl styl cvičení, nebo dieta.²⁴⁸

²⁴⁵ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 580.

²⁴⁶ GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 65.

²⁴⁷ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 580.

²⁴⁸ Tamtéž, s. 441.

5.1 Náboženství

Oba režimy si kladly za úkol provést centralizovanou kontrolu nad lidmi. K tomu ale musely získat kontrolu nad všemi institucemi a jejich hodnotami, které lidé vyznávaly, aby tak mohly plně ovládat dění ve společnosti.

Lidé v období utrpení a nouze mají tendence obracet se k symbolům, které jim poskytnou útěchu. Oba režimy tedy musely odstranit všechny instituce, které by lidem poskytovaly útěchu bez vkládání režimní ideologie.²⁴⁹ Oba režimy byly tudíž zaujaté proti náboženství. Němci hlavně proti židovskému, komunisti proti každému.^{250, 251} Jediným poskytovatelem útěchy a bezpečí se měl stát režim sám. Díky tomu se lidé začali podílet na jeho podpoře, aby režimu zajistili úspěch a sami získali slibované bezpečí.²⁵² V Sovětské svazu to byla marxisticko-leninská spása, hlásající mír a spravedlnost. V nacistickém Německu zase spása slibující životní prostor pro nadřazenou rasu.²⁵³

I přesto že Němci zavrhovali židovské náboženství, tak se paradoxně shodovali s jeho myšlenkou, když považovali svůj národ za vyvolený.²⁵⁴ Ke křesťanským představitelům zaujímal nacisté přístup podle toho, jestli odporovali režimu nebo ne. Nacistický režim totiž vštěpoval své ideologické prvky do církevních kázání. Navíc se nacisté snažili vyvolat v křesťanech antisemitismus, neboť Židé nechali ukřížovat Krista. Křesťané, kteří odmítli tento nacistický postoj, byli pronásledováni a likvidováni.^{255, 256}

V Sovětském svazu byl komunismus představován jako božský spasitel, jenž je neutrální a tudíž v jeho režimu může žít kdokoli. Ve skutečnosti však „pod rouškou tmy“ bylo všem nařízeno zřít se své víry,²⁵⁷ neboť v Sovětském svazu se stalo náboženství protirežimním již od roku 1917. Sovětský režim tedy začal odstraňovat náboženské symboly z veřejných prostorů a uzavírat všechny kostely a kláštery. Duchovenstvo bylo

²⁴⁹ GELLNER, Ernest André. *Rozum a kultura: historická úloha racionality a racionalismu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, s. 46–47.

²⁵⁰ Marx považoval náboženství za opium lidstva, neboť lidé mají přijmout svět jaký je a ne proti němu bojovat. GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 304.

²⁵¹ BESANÇON, Alain. *Nemoc století: komunismus, nacismus a holocaust*. Praha: Themis, 2000, s. 55.

²⁵² GELLNER, Ernest André. *Rozum a kultura: historická úloha racionality a racionalismu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, s. 46–47.

²⁵³ BESANÇON, Alain. *Nemoc století: komunismus, nacismus a holocaust*. Praha: Themis, 2000, s. 57–58.

²⁵⁴ Tamtéž, s. 61.

²⁵⁵ Někteří z církevních představitelů se stali obětmi nacismu kvůli tomu, že ukrývali Židy, což brali za svou křesťanskou povinnost.

²⁵⁶ BESANÇON, Alain. *Nemoc století: komunismus, nacismus a holocaust*. Praha: Themis, 2000, s. 79–83.

²⁵⁷ Tamtéž, s. 62–63.

vystaveno třem vlnám útoků²⁵⁸, během nichž docházelo k zatýkání a následnému mučení a zabíjení představitelů církve, k zavírání kostelů²⁵⁹ a likvidaci náboženských symbolů, jejichž místa nahradily symboly politické. Víra v boha byla brána jako odpor proti režimu.²⁶⁰

²⁵⁸ První útok započal roku 1922, druhý od roku 1928 do roku 1932, a třetí v období 1936 – 1939.

²⁵⁹ Případně je Sověti využili jako koncentrační tábory.

²⁶⁰ GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 304–306.

6 Kontrola nad průmyslem a zemědělstvím

V této kapitole poukážu na to, jak oba režimy používaly fyzický teror k zabavování majetku nepohodlných lidí, čímž byly omezeny jejich možnosti škodit režimu. Znárodněné podniky a půda byly následně předávány věrným straníkům či lidem podporující režim. Tyto podniky a zemědělské lány podléhaly kvótám výroby a přísným kontrolám.²⁶¹

6.1 Průmyslová reforma

Oba režimy lpěly na pracovní kázni. Každý musel svou práci odvádět pořádně, jinak ho čekal trest.

V Sovětském svazu zavedl povinnost pracovat Lenin, a to v roce 1918. Podniky byly znárodněny, takže spadaly pod správu komunistické strany. Každý dělník musel chodit včas do práce a musel plnit své pracovní úkoly. Kdo tak nečinil, byl propuštěn. Zároveň však v Sovětském svazu nikdo nemohl nepracovat, a tak ten, kdo neměl práci, byl poslán do pracovního tábora za protisovětskou politiku.²⁶² Po Leninově smrti byl dalším mužem v čele Sovětského svazu Stalin, který na pracovní povinnosti nic nezměnil. Změnu ale provedl ke konci roku 1927 novým uspořádáním těžkého průmyslu a zemědělství. Zároveň NEP nahradil pětiletým plánem²⁶³. Stalin chtěl, aby Sovětský svaz byl v ekonomice a technice lepší než západní velmoci. K tomu však musel nejdříve spolupracovat se západem, který si zde postavil průmyslové továrny²⁶⁴. Stalin byl posléze spokojený s tím, jak se mu podařilo pozvednout sovětský průmysl na vyšší úroveň.²⁶⁵

Průmyslové podniky podléhaly státní kontrole a taktéž měly stanovené kvóty, které musely plnit. Tyto kvóty vedly k soutěživosti mezi jednotlivými fabrikami a taky mezi jednotlivými směnami. Během německo-sovětské války došlo ke zpřísnění kontrol nad jednotlivými podniky. Pozdní příchody do práce nebo svévolné opuštění pracoviště se považovalo za protisovětský čin, který se přísně trestal.²⁶⁶

²⁶¹ BESANÇON, Alain. *Nemoc století: komunismus, nacismus a holocaust*. Praha: Themis, 2000, s. 13–14.

²⁶² JOHNSON, Paul. *Dějiny 20. století*. V nakl. Leda 2., opr. vyd. Přeložil Jan ČULÍK. Voznice: Leda, 2014, s. 92.

²⁶³ *Proto, aby došlo k jeho přijetí, se roznášely zvěsti o tom, že se chystá válka*. GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 202–203.

²⁶⁴ *Hlavně americké firmy*

²⁶⁵ GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 201–207.

²⁶⁶ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 115.

V Německu z důvodů krize po první světové válce docházelo k velké nezaměstnanosti nejen v průmyslovém sektoru²⁶⁷, ale i ve zbylých sektorech.²⁶⁸ Hitler tento problém chtěl vyřešit pomocí dvou čtyřletých plánů.²⁶⁹ Nechtěl však jen zachránit Německo z krize, ale rozvinout jeho průmysl, zejména automobilový a letecký. Vedle rozvoje průmyslu vydal také projekty o výstavbě silnic a dálnic.²⁷⁰ V září roku 1936 představila nacistická strana čtyřletý plán, který měl pomoci dostat Německo z krize. Zároveň se tím mělo Německo připravit na válku. Došlo tedy k orientaci na těžký průmysl²⁷¹, ale z důvodu dřívější krize byl v Německu nedostatek materiálu pro výrobu. Hitler proto potřeboval bleskovou válku, která by mu přinesla rychlé vítězství a materiální zisky.²⁷²

Po Hitlerově nástupu k moci musel všechen průmysl podléhat rozkazům nacistické strany – tedy Hitlera.²⁷³ Pokud se tak nestalo, došlo nejdříve ke změně ve vedení podniku, později byl význam továrny degradován²⁷⁴, což ji mělo zruinovat.²⁷⁵ Do podniků byla aplikována nacistická ideologie a kontroly.²⁷⁶ Stejně jako v Sovětském svazu, tak i v nacistickém Německu byly lidé bez práce označeni za protirežimní aktéry a následně posláni do pracovních táborů. Taktéž dělníci neodvádějící svou práci efektivně, byli posláni do pracovních táborů.²⁷⁷ Během války se kontroly nad dělníky zvýšily. To vedlo k vzájemné konkurencí mezi dělníky a ztrátě jejich soudružnosti.²⁷⁸

²⁶⁷ Navíc z důvodu pozdního či nižšího splácení válečných reparací, zabrali Francouzi začátkem roku 1923 Porúří, které bylo bohaté na průmysl. GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 135–137.

²⁶⁸ GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 251.

²⁶⁹ Tamtéž, s. 349–350.

²⁷⁰ Tamtéž, s. 357.

²⁷¹ KERSHAW, Ian. *The Nazi dictatorship: problems and perspectives of interpretation*. London: Bloomsbury Academic, 2015, s. 70.

²⁷² Tamtéž, s. 57.

²⁷³ Tamtéž, s. 61.

²⁷⁴ Během arizace Němci převzali velké Židovské obchodní řetězce a továrny. GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 385.

²⁷⁵ JOHNSON, Paul. *Dějiny 20. století*. V nakl. Leda 2., opr. vyd. Přeložil Jan ČULÍK. Voznice: Leda, 2014, s. 290–291.

²⁷⁶ KERSHAW, Ian. *The Nazi dictatorship: problems and perspectives of interpretation*. London: Bloomsbury Academic, 2015, s. 61.

²⁷⁷ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 201–203.

²⁷⁸ KERSHAW, Ian. *The Nazi dictatorship: problems and perspectives of interpretation*. London: Bloomsbury Academic, 2015, s. 242–244.

6.2 Zemědělská reforma

Oba režimy se k moci dostávaly v období, kdy množství potravin bylo značně omezené. Stalin i Hitler viděli, že zemědělství v zemi neprosperuje tak jak by mělo. Rozhodli proto, že stát do tohoto sektoru zasáhne. Oba režimy také lákaly lidi na pozemkovou reformu, při níž by mohli získat půdu. Avšak reforma nakonec vypadala odlišně od toho, co si pod ní lidé představovali. Neúspěch v zemědělském sektoru pak oba režimy přičítaly jednoznačným viníkům.²⁷⁹

V Sovětském svazu započala pozemková reforma již za Lenina, který nechal rolníkům zabavovat půdu a jídlo. Většinu rolníků označil za kulaky, proti kterým praktikoval teror²⁸⁰ v podobě deportací do koncentračních tábora nebo popravou.²⁸¹ V roce 1921 z důvodu vzniklého hladomoru ubral Lenin na nátlaku²⁸² a zavedl novou ekonomickou politiku (NEP).²⁸³ Rolníci si tedy mohli část své úrody ponechat a prodat ji.²⁸⁴ Po Leninově smrti se hlavním mužem SSSR stal Stalin, který ke konci roku 1927 nahradil původní Leninův NEP pětiletým plánem²⁸⁵.²⁸⁶ Mezi rokem 1927 – 1928 byl ale znatelný nedostatek potravin. Stalin tento problém řešil kolektivizací²⁸⁷, zavedením kolchozů²⁸⁸, do jejichž vlastnictví patřila půda a její úroda, náčiní a lidé. To se ale nelíbilo rolníkům, kteří se snažili si část své úrody uschovat. Tím došlo k nedostatku potravin na trhu²⁸⁹. Stalin proto zavedl přísnou kontrolu nad rolníky²⁹⁰ a označil je za kulaky, proti kterým zavedl teror v podobě deportací do gulagů a poprav. Za kulaka mohl být považován kdokoliv²⁹¹, o kom tak rozhodla tzv. trojka, sestavená z tajemníka

²⁷⁹ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 37–38.

²⁸⁰ GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 77.

²⁸¹ Tamtéž, s. 81.

²⁸² Tamtéž, s. 102.

²⁸³ BESANÇON, Alain. *Nemoc století: komunismus, nacismus a holocaust*. Praha: Themis, 2000, s. 50.

²⁸⁴ GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 102–104.

²⁸⁵ *Proto, aby došlo k jeho přijetí, se roznášely zvěsti o tom, že se chystá válka.*

²⁸⁶ GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 201–203.

²⁸⁷ Tamtéž, s. 208–211.

²⁸⁸ *Kolchoz byl státní institucí, tedy úroda spadala do vlastnictví státu.*

²⁸⁹ *V roce 1929 došlo k zavedení celostátního přidělového systému chleba. Na podzim se to začalo týkat i dalších potravin, zprvu však jen ve velkých městech a v průmyslových oblastech, o dva roky později v celé zemi.* GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 211.

²⁹⁰ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 30–34.

²⁹¹ *Kdo měl dva samovary, byl lépe společensky postaven, nebo chodil často do kostela, mohl být považován za kulaka.*

komunistické strany, příslušníka tajné policie a z předsedy výkonného výboru místního sovětu.²⁹²

Vzhledem k tomu, že rolníci nepřenechávali své statky ve prospěch kolchozů, prováděly policejní jednotky teror směřovaný proti rolníkům - kulakům.²⁹³ Ten měl zvyšovat úspěšnost kolektivizace. Kolektivizace měla stanovené kvóty, jejichž naplňování se znovu stalo příležitostí k teroru²⁹⁴ a vzájemnému soutěžení mezi stranickými funkcionáři.²⁹⁵ Tento způsob kolektivizace tak místo k slibovanému blahobytu vedl ke společenskému konfliktu. Stalin proto pozměnil strategii a zavedl daň pro rolníky, která je měla donutit vzdát se svého hospodářství ve prospěch kolchozů.²⁹⁶ To ale vyvolalo další krizi, neboť půda, která byla obdělávaná kolchozy, podléhala plánu stanovenému sovětskými odborníky na zemědělství, jejichž znalosti byly dosti zaostalé. To vedlo k neefektivnímu hospodaření a tedy i k potravinové krizi^{297, 298}

Hitler se zaměřil na zemědělství z toho důvodu, že neprosperovalo, a zároveň protože v zemědělcích spatřoval budoucí voliče své politické strany, zatímco dělníci ve většině případů byli zastánci stran levicových. Jeho snaha získat si zemědělce spočívala v tom, že chtěl udělat pozemkovou reformu. V roce 1928 k tomu využil článku 17. z roku 1920, kde poukázal na to, že půda by měla být vyvlastněna těm, kteří s ní nejednají tak, jak by bylo třeba. Mezi ty, kterým měla být půda sebrána, patřili hlavně Židé.²⁹⁹ Německo navíc prožívalo poválečnou krizi po první světové válce a zemědělské zboží kleslo na hodnotě³⁰⁰. Německým zemědělcům nepomohlo ani to, že v letech 1926 – 1927 podepsalo Německo smlouvu o dovozu zboží z okolních zemí za výhodné ceny. Mnoho zemědělců tak zkrachovalo a přišlo o své hospodářství. Hitler se snažil získat rolníky na svoji stranu tím, že sliboval vyřešení ekonomických problémů, v důsledku čehož

²⁹² GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 211–216.

²⁹³ Tamtéž, s. 217–219.

²⁹⁴ *Policejní jednotky a sovětsí funkcionáři vyhrožovali rolníkům deportací nebo smrtí, aby je donutili vstupovat do kolchozů.*

²⁹⁵ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 48.

²⁹⁶ Tamtéž, s. 51–52.

²⁹⁷ *Stalin všechny řeči ohledně hladomoru a nedostatku potravin označil za závist nepřitele, který se nemůže mít tak dobře, jako Sovětský svaz. Zároveň prohlašoval, že lidé, kteří hladoví, to dělají záměrně, neboť je to kapitalistická propaganda útočící proti socialismu.* SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 59.

²⁹⁸ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 53.

²⁹⁹ GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 235–236.

³⁰⁰ *Od roku 1928 – 1934 byl tento dopad nejvíce pocítěn.*

by rolníkům pomohl zachránit jejich půdu.³⁰¹ V únoru roku 1933 přišel Hitler s návrhem, jak vyřešit krizi. K tomu měly posloužit dva čtyřleté plány, které měly rolníkům pomoci z chudoby a měly snížit nezaměstnanost.³⁰² V roce 1933 Hitler na dovážené potraviny uvalil clo.³⁰³

³⁰¹ GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 247–249.

³⁰² Tamtéž, s. 349–350.

³⁰³ Tamtéž, s. 358.

6.2.1 Ukrajinský hladomor

Hladomor, který probíhal na Ukrajině, byl vyvolán Sovětským svazem a následně doprovázen terorem na Ukrajině ze dvou důvodů. První byl ten, že Sověti zde mohli získávat potravinové bohatství a druhý, že tímto krokem zlikvidovali ukrajinský nacionalismus, který se snažil vyvolat na Ukrajině vzpouru proti sovětskému režimu.

Ukrajínští rolníci odmítali kolektivizaci³⁰⁴ a svou půdu a hospodářství³⁰⁵ nechtěli dobrovolně přenechat kolchozu. Straničtí aktivisté vymysleli pro přesvědčení rolníků slogan, že kolchozy slouží nejdříve státu a potom až lidu. Tyto propagandistické pokusy však neuspěly a tak došlo k násilným převodům statků pod správu kolchozů.³⁰⁶ Kolchozy dostávaly plány na osení od sovětských odborníků přes zemědělství, avšak ti byli neschopní, což vedlo ke špatným úrodám³⁰⁷.³⁰⁸ Ukrajinci, kteří vstoupili do kolchozu ze snahy vyhnout se deportacím, mohli být tedy snadno deportováni, neboť kolchozy neplnily kvóty. Z důvodů nesplněných kvót, docházelo k zabavování jídla v dané lokalitě, což vedlo k hladomoru.³⁰⁹

Během hladomoru na Ukrajině se lidé stavěli do čekacích front³¹⁰ několik hodin předtím, než obchody otevíraly. Jídlo bylo vydáváno na přidělové lístky, které ale ještě nezajišťovaly, že dotyčný jídlo obdrží, neboť jídla bylo poskromnu. Na ulicích byli vidět vyhladovělé děti, ženy a muži. Nemocničnmu personálu bylo zakázáno jakkoliv pomáhat a zachraňovat hladovějící lidi. Lidé z venkova na tom byli hůře, než lidé ve městech, proto se někteří rolníci snažili dostat do měst³¹¹, aby zde získali aspoň nějaké malé množství potravin.³¹² Vzhledem k nedostatku potravin se tu objevil kanibalismus³¹³. Docházelo i k tomu, že se obchodovalo s lidským masem. Avšak i přes tuhle katastrofu lidé kanibalismus odsuzovali. Pokud byl nějaký kanibal odhalen, tak byl davem umlácen.³¹⁴

³⁰⁴ *Ti, co věřili v Boha, brali vstup do kolchozu jako podepsání smlouvy s ďáblem.*

³⁰⁵ *Než aby jejich dobytek dostali Sověti, tak ho prodali nebo porazili a maso rychle zkonsumovali.*

³⁰⁶ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 48–49.

³⁰⁷ *Dokonce v roce 1932 muselo ukrajinské stranické vedení požádat stát o osivo.*

³⁰⁸ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 53.

³⁰⁹ Tamtéž, s. 65.

³¹⁰ *V těchto frontách nebylo žádné zvýhodnění pro těhotné ženy nebo invalidní veterány.*

³¹¹ *Někteří rolníci při snaze zachránit si svůj život utíkali do Polska, kde vyprávěli o tom, že Sovětský svaz způsobil na Ukrajině hladomor.* SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 49.

³¹² SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 42–43.

³¹³ *V letech 1932 – 1933 bylo na Ukrajině zatčeno přes 2500 lidí za kanibalismus, avšak předpokládá se, že případů kanibalismu bylo mnohem více.*

³¹⁴ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 67.

Stalin popíral vzniklý hladomor do poloviny roku 1932, přičemž jakékoliv zmínky o hladomoru označil za napadnutí jeho osobnosti a jeho vlády. Dle něho rolníci používají hladomor jako mocnou zbraň proti sovětské vládě. Poté, co uznal³¹⁵ vznik hladomoru na Ukrajině, přiřknul vinu za jeho vznik vedení ukrajinské komunistické straně.³¹⁶ V zahraničních médiích se zmínky o hladomoru na Ukrajině téměř nevyskytovaly. Případná pomoc ze zahraničí byla sovětskými úřady odmítána s dodatkem, že na Ukrajině žádný hladomor není. V případech, kdy měla dorazit na Ukrajinu nějaká delegace z ciziny, byly všechny stopy, které by poukázaly na opačné tvrzení, než sdělila sovětská vláda, zamaskovány. Nebylo tedy možné vidět jakékoliv náznaky toho, že by lid na Ukrajině trpěl hladem či se tu děly jiné znepokojivé věci.³¹⁷

V roce 1934 skončilo tyranizování ukrajinských rolníků a tím i hladomor na Ukrajině.³¹⁸ Stalin tímto hladomorem zničil ukrajinský nacionalismus³¹⁹ a komunistický režim tak mohl zcela čerpat ukrajinské přírodní bohatství.³²⁰

³¹⁵ *Veřejně nikdy neuznal, pouze sám pro sebe.*

³¹⁶ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 54–56.

³¹⁷ Tamtéž, s. 71–73.

³¹⁸ Tamtéž, s. 81.

³¹⁹ *Plat pracovníků odklizejících mrtvoly, během hladomoru, se vyměřoval podle počtu odklizených mrtvol. To vedlo k tomu, že naložili do vozu i člověka sotva žijícího, avšak stále žijícího, jen aby dostali více peněz.*

³²⁰ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 67.

Sedm kroků ke zlepšení

Vzhledem k nastalému hladomoru a nedostatku potravin, vyvázejících se z Ukrajiny do centra Sovětského svazu, došlo k vytvoření plánu, který měl tuto situaci vyřešit.

Koncem roku 1932 bylo vytvořeno sedm kroků na zlepšení situace ohledně potravin na Ukrajině. První krok byl ten, že ukrajinským rolníkům bylo zkonfiskováno osivo, které získali za splněné kvóty. Druhým krokem bylo zavedení náhradní daně. Pokud někdo neplnil dodávky obilí, tak mu bylo zabaveno maso, tedy dobytek. Další krok byl pro kolchozy zničující, neboť za nesplněné dodávky obilí byly přidány na černé listiny. To pro ně znamenalo, že musely odvádět patnáctkrát vyšší měsíční kvótu než předtím. Také jim bylo zakázáno obchodovat se zbytkem země a nesměly přijmout pomoc od jiného kolchozu nebo regionu. Čtvrtým krokem došlo k čistce v regionálních výborech na Ukrajině, kde místní straníci byli posláni do gulagů za protisovětskou politiku. Pátý krok zvýšil důraz na výběr dodávek obilí. Šestý krok uzavřel v pohraničních oblastech hraniční přechody. Uzavřena byla i jednotlivá města a vesnice, takže v daném městě mohli žít jen lidé, kteří k tomu měli příslušný pas³²¹. Rolníci pasy nedostávali, takže nemohli legálně vstoupit do měst. Navíc se nesměla rolníkům prodávat vlaková jízdenka na delší vzdálenosti. Důvod byl ten, že byli označeni za kapitalistické propagandisty, kteří šíří nepravdivé informace o kolchozech. Sedmý krok spočíval v nekončícím procesu zabavování potravin rolníkům a v případě neúspěchu docházelo k čistce v regionálním výboru.³²²

³²¹ *Ten získali počátkem roku 1933.*

³²² SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 60–63.

6.2.2 Hladový plán

Hladový plán spočíval v tom, že německé jednotky měly zabavovat okupovanému sovětskému obyvatelstvu potraviny. Část z nich měla být přidělena německé armádě a zbytek měl být převezen do Německa. Tento plán měl tedy vést k vyhladovění okupovaného sovětského obyvatelstva a k nasycení německého lidu.

Již před válkou byla Třetí říše závislá na dovozu potravin. Tento problém se projevil při německém tažení na východ, kdy se německé jednotky potýkaly s krizí ohledně potravin. Došlo tedy k tomu, že německé jednotky začaly zabavovat jídlo sovětským rolníkům. K tomu využily kolchozů³²³, které tu vybudovali Sověti a které sloužily jako kontrolní stanoviště podávající přehled o sklizeném obilí. I přesto, že německé jednotky zabavovaly sovětským rolníkům potraviny, tak došlo na podzim roku 1941 k potravinové krizi. Pro Hitlera vznikl problém v podobě německého civilního obyvatelstva. Pokud by se denní dávky potravin, na které byli lidé zvyklí, snížily, mohl by německý lid zjistit, že válka, která jim má přinést blahobyt je jedna velká lež. Backe proto přišel s návrhem, že sovětsí obyvatelé přijdou o veškeré potraviny, které přednostně dostanou Němci. To dalo vzniknout Hladovému plánu, který měl zároveň likvidovat okupované sovětské obyvatelstvo. Nacisté nechávali, stejně jako tak činila dříve sovětská vláda, sovětské obyvatele umírat na nedostatek potravin. Avšak německé jednotky nebyly schopné zabavovat lidem všechno jídlo. Lidé tedy umírali pomaleji, neboť byli schopni si uschovat nějaké potraviny, které je udržovaly na živu. Přesto pro Ukrajince znamenal Hladový plán druhý hladomor^{324, 325}.

³²³ Německý potravinový expert Back prohlásil, že kdyby tu žádné kolchozy nebyly, tak by zde Němci museli postavit zařízení podobného stylu.

³²⁴ Některým se podařilo přežít oba hladomory.

³²⁵ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 161–187.

7 Vůdce chyby nedělá

V této kapitole doložím na jednotlivých příkladech, jak oba vůdcové s velkým důrazem poukazovali na viníky, kteří „způsobili“ daný problém. Tímto způsobem mohli maskovat své vlastní neúspěchy. Pokud se někdo pokusil zdůraznit, že za ten konkrétní neúspěch může vůdce, byl označen za zrádce a eliminován. Oba vůdcové tak za své chyby vinili jiné.

V případě Stalina zde představím dva příklady, kdy svými činy způsobil problémy, jež přiřkl jiným, z kterých tak udělal obětní beránky. První příklad je z doby, kdy Sovětský svaz trápil hladomor a Stalin jej chtěl vyřešit pomocí kolchozů.³²⁶ Lány obdělávané kolchozy nevykazovaly žádné zlepšení situace ohledně potravin. Za tuto špatnou úrodu a nedostatek potravin dával Stalin vinu rolníkům, kteří za to byli následně trestáni.³²⁷ Druhý příklad je z června roku 1941, kdy Stalin podcenil Hitlera a jeho touhu dobýt Sovětský svaz. Z toho důvodu, nebyla Rudá armáda připravena na německou ofenzívu, což vedlo k tomu, že německá vojska postupovala rychle skrze sovětská území. Za tento neúspěch obvinil Stalin generála D. Pavlova a další tři generály, které nařkl ze spiknutí proti Sovětskému svazu a následně je nechal popravit.³²⁸

Stejně jako jsem představil dva příklady u Stalina, tak představím taktéž dva příklady u Hitlera. První je Hitlerův veřejný projev, ve kterém, krom komunistů, obviňuje z nezdaru v první světové válce a ze vzniklé poválečné krize i Židy.³²⁹ Zároveň zdůrazňoval, že pokud vznikne další světová válka, budou za to moct Židé. I přesto, že druhou světovou válku vyvolal Hitler, došlo k tomu, že Židé houfně umírali rukou nacistů jako strůjci této války. Druhým příkladem je situace, kdy se blížil konec války, ve které Německo prohrávalo. Hitler tento fakt dával za vinu generálům německé armády, kteří nebyli schopni odrazit nepřátelské ofenzívy. Zároveň dodal, že pokud německý národ není schopen odolávat náporu od nepřítele, je slabý a nemá nárok na existenci.³³⁰

³²⁶ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 30–34.

³²⁷ Tamtéž, s. 53.

³²⁸ Tamtéž, s. 567–568.

³²⁹ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 329–330.

³³⁰ GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 674–676.

8 Policejní složky jako moc diktátora

Oba vůdcové využívali policejní složky jako ideologické pěšáky ve svých plánech. Tyto jednotky musely být absolutně loajální ke svému vůdci. Oba vůdcové tak mohli odstraňovat své oponenty, neboť měli na své straně mocnou zbraň.³³¹

Lenin zřídil a využíval pro své účely tajnou policii (Čeku), která měla likvidovat oponenty.³³² V polovině roku 1918 zavedl pro své oponenty trest smrti.³³³ Počátkem roku 1922 došlo k rozpuštění Čeky a nahradila ji Státní politická zpráva GPU.³³⁴ Po Leninově smrti (1924) se postupně dostávala moc do rukou Stalina. Vzhledem k tomu, že se Stalin obával opozice, která by mu mohla jeho plány překazit a zničit tak Leninův odkaz, využil policejní složky (NKVD) ke své ochraně v podobě odstranění opozice. Jako důkaz, že jsou v zemi nepřátelé, kteří chtějí způsobit pád Sovětského svazu, použil Stalin vraždu svého nejbližšího soudruha Sergeje Kirova v prosinci roku 1934. Po tomto incidentu Stalin zavedl možnost popravovat osoby označené za teroristy a levicové oponenty v politbyru označil za protisovětské konspirátory. Se Stalinovým tvrzením však nesouhlasil velitel NKVD Genrich Jagoda, který byl proto v září 1936 nahrazen, pro Stalina loajálnějším, Ježovem. Ježov získal data, která potvrdila Stalinovy obavy, o organizovaných spiklencích podporovaných kapitalisty a tím důkaz, že kapitalističtí nepřátelé jsou po celém SSSR a mohou škodit. To se stalo odůvodněním pro čistky v sovětských aparátech³³⁵. Ježov zbavil Stalina L. Kameněva, G. Zinověva, N. Bucharina a dalších, které nechal popravit.³³⁶

Stalin však policejní složky nepoužíval jen proti svým politickým oponentům, ale také proti obyčejným lidem, kteří si dovolili nesouhlasit, nevyhovět či dokonce kritizovat sovětský režim. Mezi takovou skupinu lidí, kterou bylo třeba pronásledovat a likvidovat, patřili kulaci. Likvidace těchto osob probíhaly v nočních hodinách a obvykle i na opuštěných místech, aby nebyl slyšet zvuk výstřelu a nikdo o tom tak nevěděl. Popravu vykonávali příslušníci NKVD, kteří těla zakopávali a místo činu zamaskovávali tak, aby nebylo poznat, že zde k něčemu došlo.³³⁷

³³¹ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 198–200.

³³² GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 69–70.

³³³ Tamtéž, s. 75.

³³⁴ Tamtéž, s. 183.

³³⁵ *Odhadovaný počet poprav je kolem padesáti tisíc.*

³³⁶ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 87–90.

³³⁷ Tamtéž, s. 96–97.

Hitler, když v roce 1933 vytvořil jednotku SS, tak využil toho, že již od první světové války existovaly v Německu paravojenské jednotky Freikorps. Tito jedinci vstupovali do jednotek politické policie nebo k jednotkám SS.³³⁸ Z počátku tyto jednotky fungovaly jako ochranka představitelů politické strany, poté jako likvidační jednotky politické opozice³³⁹, a až v pozdější době likvidovaly jakéhokoliv odpůrce režimu. Vedle jednotek SS, existovaly také jednotky SA a Gestapo, které vzniklo poté, co Hitler přemluvil Hindenburga, aby vyhlásil nouzový stav³⁴⁰. Byly proto mobilizovány policejní jednotky, které mohly zadržet kohokoliv, koho vnímaly jako potenciálního nepřítele státu.³⁴¹

Po smrti Hindenburga (1934) se Hitler stal vůdcem. V letech 1934 – 1937 Hitler násilím ovládl mocenské instituce, aby tak mohl realizovat své plány. Při zisku moci nad armádou³⁴² udělal manévr, při kterém „vyslyšel“ požadavky německého armádního velitele, aby odstranil útvar SA, zejména jejího vůdce Ernsta Röhma. Hitlerovi nevadilo se ho zbavit, neboť Röhm se začal rozcházet s Hitlerovými plány. Röhm a další byli zabití v červnu roku 1934 při „Noci dlouhých nožů“ a Hitler tuto akci odůvodnil, stejně jako Stalin, jako vypořádání se s protirežimním nepřítelem. O dva roky později došlo k sjednocení SS a policejních jednotek³⁴³, které byly seznámeny s nacistickou ideologií a tak mohly plně začít likvidovat všechny protirežimní odpůrce³⁴⁴.³⁴⁵ Ke konci druhé světové války, při snaze udržet bojovou morálku, docházelo v Třetí říši k likvidaci každého, kdo veřejně projevovat poráženecké myšlenky či vyvěšoval bílou vlajku.³⁴⁶

³³⁸ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 255–256.

³³⁹ *V roce 1929 probíhaly konflikty mezi pravíci a levíci v Norimberku, kde proti sobě stáli příslušníci SA a paravojenské jednotky SPD*. GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 243.

³⁴⁰ *Důvodem bylo obvinění politické levice z požáru Reichstagu*.

³⁴¹ GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 363–364.

³⁴² *Hitler převzal od Ludendorffa myšlenku vštípit ideologii armádě*. JOHNSON, Paul. *Dějiny 20. století*. V nakl. Leda 2., opr. vyd. Přeložil Jan ČULÍK. Voznice: Leda, 2014, s. 133.

³⁴³ *Velení nad těmito složkami obdržel Heinrich Himmler*.

³⁴⁴ *Tento úkol připadl Göringovi a jeho gestapu*. JOHNSON, Paul. *Dějiny 20. století*. V nakl. Leda 2., opr. vyd. Přeložil Jan ČULÍK. Voznice: Leda, 2014, s. 283–284.

³⁴⁵ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 90–91.

³⁴⁶ GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 680.

8.1 Strach z vůdce

Vzhledem k tomu, že ideologie obou režimů měly utopické cíle, bylo složité plnit stanovené rozkazy. Nedokonalé plnění rozkazů vůdce ale mohlo být vyhodnoceno jako protirežimní jednání. Proto v obou režimech panoval mezi jednotlivými policejními oddíly a jejich členy strach o svou existenci. To vedlo k jejich vzájemnému soupeření, v rámci kterého se každý snažil plnit své úkoly více a dříve, a to i za cenu vzájemného udávání a používání brutálních způsobů.

V obou režimech probíhalo hodnocení výkonu jednotlivých policejních složek. Podle toho, jak si jednotliví členové vedli, se odvíjela jejich budoucnost, tedy rozhodování o tom zda budou žít nebo budou popraveni jako zrádci národa. Oproti nacistickému Německu³⁴⁷, probíhaly čistky policejních složek v Sovětském svazu častěji³⁴⁸. V první půlce roku 1937 probíhalo v SSSR prověřování loajality vůči Stalinovi a v druhé půlce roku byly policejní složky nasazeny proti kulakům. Tato akce měla předem stanovené kvóty pro počet lidí určených k deportaci a pro počet lidí odsouzených k popravě. Ze strachu o svůj život, kdyby tento počet nespĺnili, však začali příslušníci policie (NKVD) tyto kvóty překračovat. Daní příslušníci navyšovali seznamy lidí podezřelých, které je třeba podrobit výslechu. Po zadržení podezřelých je předvedli na policejní stanice, kde je donutili přiznat se k protisovětské politice a k dodání jmen dalších spiklenců. Pokud lidé nespĺpracovali, tak jim k tomu NKVD dopomohla nátlakem. K získání doznání používala metodu „běžícího pásu“, což byl výslech, který probíhal nepřetržitě od rána do večera. Další bylo „stání“, při kterém musel podezřelý stát v pozoru u zdi. Pokud spadl nebo usnul, čekalo ho mlácení. NKVD použila všechny možné způsoby, jen aby získala z dotyčného doznání.³⁴⁹

Hitler v nacistickém Německu zase schválně vytvářel vzájemnou soutěživost mezi jednotlivými aparáty. To mělo vést k tomu, aby se plnilo více, než bylo třeba. Hitlerovi „poskoci“ mezi sebou vedli vzájemné boje, kterými se chtěli svého rivala zbavit. Zároveň Hitlerovi donášeli na své soupeře každý jejich neúspěch. Například Göring k tomu používal odposlech.³⁵⁰ I policejní aparáty mezi sebou soupeřily a používaly při

³⁴⁷ Göring udělal prověrku policejních složek, avšak nebyla tak důsledná jako v Sovětském svazu. GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 359.

³⁴⁸ *Zejména v letech 1937 – 1938 během tzv. Velkého teroru.*

³⁴⁹ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 92–96.

³⁵⁰ JOHNSON, Paul. *Dějiny 20. století*. V nakl. Leda 2., opr. vyd. Přeložil Jan ČULÍK. Voznice: Leda, 2014, s. 289.

tom různé násilné metody, aby splnily daný úkol dříve a více než bylo stanoveno. V letech 1937 – 1938 prováděla německá policie hromadná zatýkání, při kterých překračovala stanovené kvóty.³⁵¹ Zatčení byli mučeni v koncentračních táborech³⁵², k jejich popravám docházelo ojediněle^{353, 354}.

³⁵¹ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 99.

³⁵² JOHNSON, Paul. *Dějiny 20. století*. V nakl. Leda 2., opr. vyd. Přeložil Jan ČULÍK. Voznice: Leda, 2014, s. 284.

³⁵³ *V letech 1937 – 1938 bylo popraveno v Německu 267 osob.*

³⁵⁴ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 99.

9 Koncentrační tábory

V této kapitole se zabývám koncentračními tábory, které oba režimy v hojné míře využívaly nejdříve k eliminaci svých odpůrců, později jako zdroj levné pracovní síly, jejíž případné ztráty byly pro oba režimy přijatelné. Existovaly také tábory čistě vyhlazovací.³⁵⁵ Je třeba zdůraznit, že existenci táborů, kde se s lidmi zacházelo jako se zvířaty a umírali tam po stovkách, oba režimy odmítaly přiznat. Až poté, co oba režimy padly, bylo možné se o těchto hrozných místech dozvědět.³⁵⁶

Koncentrační tábory³⁵⁷ vznikly v Sovětském svazu již v roce 1918, tedy za Lenina. Byly určeny pro četné nepřátele režimu. O rok později byly postaveny nové koncentrační tábory³⁵⁸.³⁵⁹ Stalin jich tedy při svém nástupu k moci mohl využít. Krom koncentračních táborů nechal Stalin vybudovat zvláštní sídliště³⁶⁰. V pozdější době došlo ke sloučení koncentračních a pracovních táborů a vzniklo jejich společné označení gulag³⁶¹.³⁶² Původně měly tyto tábory vést k tomu, že lidé označení sovětskou ideologií za nepřátele, měli být napraveni tvrdou prací.³⁶³ V táborech v kolymské oblasti (SSSR) byly nápisy typu: „Práce je věcí cti, zdatnosti a hrdinství“.³⁶⁴ Od roku 1930 však měly gulagy za úkol provinilce udřít k smrti.³⁶⁵ Z počátku byli vězňové v gulagu používáni na těžbu dřeva, později je sovětská vláda přesunula do dolů anebo na stavby gigantických rozměrů.³⁶⁶ Lidé, kteří v gulagu nepracovali, nedostávali najíst. Kdo pracoval více, než bylo třeba, mohl být přeřazen na méně náročnou práci, ale k tomu docházelo málokdy.³⁶⁷ Krom fyzického teroru byli někteří vězňové v gulagu popraveni.³⁶⁸

³⁵⁵ BESANÇON, Alain. *Nemoc století: komunismus, nacismus a holocaust*. Praha: Themis, 2000, s. 16–18.

³⁵⁶ Tamtéž, s. 10–11.

³⁵⁷ *Koncentrační tábory byly pracovní zóny, které byly ohraničené ostatními ploty a hlídané dozorcí*. SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 47.

³⁵⁸ *Každým rokem se zvyšoval jejich počet*.

³⁵⁹ GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 79–83.

³⁶⁰ *Místa složitá k obydlí, na kterých lidé zakládali vesnice*.

³⁶¹ *V Gulazích skončilo kolem osmnácti miliónů lidí*.

³⁶² SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 47.

³⁶³ GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 219.

³⁶⁴ JOHNSON, Paul. *Dějiny 20. století*. V nakl. Leda 2., opr. vyd. Přeložil Jan ČULÍK. Voznice: Leda, 2014, s. 301.

³⁶⁵ GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 219.

³⁶⁶ Tamtéž, s. 314–315.

³⁶⁷ Tamtéž, s. 221.

³⁶⁸ Tamtéž, s. 79–83.

V Německu koncentrační tábory vznikly až za Hitlera. První tábory byly vytvořeny v roce 1933 a byly určené pro komunisty. Později do nich byli deportováni i příslušníci levicových a opozičních stran NSDAP. V těchto táborech však docházelo „pouze“ k zastrahování skrze fyzické násilí, s cílem odradit tyto lidi od politiky. K smrti nějakého vězně docházelo výjimečně. Po rozhodnutí, že je dotýčný vězeň napraven, došlo k jeho propuštění.³⁶⁹ Na podzim roku 1935 začal počet lidí v koncentračních táborech stoupat, neboť sem byli posíláni lidé, označení za společensky škodlivé živly.³⁷⁰ V tomto roce také získaly tábory nový význam. Krom eliminace společensky škodlivých živlů, šlo o jejich využití jako levné pracovní síly. Vězni tedy byli donuceni v koncentračních táborech pracovat.³⁷¹ Po čase začali Němci aplikovat v táborech stejnou metodu jako Sověti v gulazích. Kdo nepracoval, nedostal najíst.³⁷² Od roku 1940 začali Němci budovat koncentrační tábory i na nově dobytých územích³⁷³. V tomto roce byl vybudován tábor Osvětim, o který projevila zájem firma IG Farben. Ta zde postavila své továrny a využívala vězně jako levnou pracovní sílu.³⁷⁴ Na táborové bráně byl nápis: „Práce osvobozuje – Arbeit macht frei“.³⁷⁵

Na nově dobytých územích vznikly i ghetta pro Židy, která mezi rokem 1940 – 1941 sloužila jako pracovní a koncentrační tábory. Vedle praktické funkce fungovala ghetta i jako turistická lákadla pro Němce. Němci pro komunikaci se Židy z ghetta využívali židovskou radu³⁷⁶ (Judenrat). Krom toho existovala v ghettu i židovská policie, jejíž hlavní úkol spočíval v zabránění útěkům Židů z ghetta³⁷⁷.³⁷⁸

³⁶⁹ GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 367–369.

³⁷⁰ Tamtéž, s. 409.

³⁷¹ Tamtéž, s. 412.

³⁷² SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 161–187.

³⁷³ *Zejména v Polsku*

³⁷⁴ Tamtéž, s. 149–157.

³⁷⁵ JOHNSON, Paul. *Dějiny 20. století*. V nakl. Leda 2., opr. vyd. Přeložil Jan ČULÍK. Voznice: Leda, 2014, s. 301.

³⁷⁶ *Tvořili ji bývalý starostové židovských obcí.*

³⁷⁷ *Od roku 1942 pomáhala německým jednotkám se shromažďováním Židů určených k deportaci do vyhlazovacích táborů.*

³⁷⁸ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 149–157.

9.1 Německé koncentrační tábory pro Židy – peklo na zemi

Židé, nacházející se v německých koncentračních táborech, byli z počátku využíváni na práci. Vzhledem k nepříznivé situaci pro Němce v německo-sovětské válce došlo k rozhodnutí, že je třeba se všech Židů zbavit. To vedlo k vytvoření vyhlazovacích táborů vybavených plynovými komorami. Tato smrtící zařízení umožnila genocidu nevídaných rozměrů.

Již na podzim roku 1941 byl Globocnik pověřen Himmlerem, aby zhotovil prostředek na vyhlazování Židů, který však má vyžadovat minimální počet osob nutných k jeho obsluze a taktéž šetřit munici³⁷⁹. Globocnik přišel tedy s řešením v podobě plynové komory. Židé, touto dobou v koncentračních táborech vykonávali nucené práce, tedy byli prospěšní, a tak byla funkčnost plynových komor otestována na Němcích, kteří byli buď handicapovaní, nebo označení za nevhodné existence. Těmto lidem bylo řečeno, že po prohlídce provedené lékařem se půjdou osprchovat, ale místo vody byl použit plyn. Na jaře roku 1942 se využilo toto zařízení na likvidaci Židů v Polsku a byly postaveny vyhlazovací tábory.³⁸⁰ První vyhlazovací tábor, do kterého byli Židé posláni, byl Belžec, dalším byl Sobibor. Hitler byl ohromen likvidační úspěšností těchto táborů a nechal proto vybudovat další tábor - Treblinku³⁸¹. Jako další vyhlazovací tábory fungovaly Chelmno, Majdanek, Osvětim a Březinka.³⁸²

Nacisté pro snadnější deportace Židů do vyhlazovacích táborů zrušili menší ghetta a Židy, kteří v nich pobývali, přemístili do větších ghett. Z těch pak organizovali přímé transporty do vyhlazovacích táborů. Každý transport měl předem určené početní kvóty Židů. Židé během transportu do vyhlazovacího tábora byli drženi o hladu. V cílové zastávce byli z vagónů nahnáni do plynových komor, poté co jim Němci řekli, že je čeká dekontaminace. Místo dekontaminace byli Židé zplynováni.³⁸³

Poté, co německé jednotky byly zatlačovány Rudou armádou směrem k Berlínu, začali se nacisté koncentračních táborů zbavovat. To vedlo k tomu, že Židé nacházející

³⁷⁹ Tyto podmínky byly stanovené z důvodů, že smrtící aparát měli obsluhovat sovětský zajatci a střelivo bylo potřeba na frontě.

³⁸⁰ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 250–255.

³⁸¹ Treblinka byla uvedena do provozu v květnu roku 1942 a byla zrušena koncem roku 1943, přičemž zde přišlo o život přes 780 000 Židů z varšavského ghetta. Zrušený tábor byl poté přestavěn na statek, ve kterém se mělo hospodařit. SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 261–267

³⁸² SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 250–258.

³⁸³ Tamtéž, s. 255–267.

se v těchto táborech prošli roztřízením a buď byli posláni na práce do Říše anebo do vyhlazovacích táborů.³⁸⁴ Z hlediska německého válečného hospodářství byla ale nejefektivnější smrt Židů a tím získání jejich osobních cenností a oblečení, které se posílalo do Německa. Židovská práce nebyla tolik efektivní z hlediska užitku.³⁸⁵ Poté, co již byli všichni Židé v okolí zlikvidováni, došlo k rozmontování usmrcovacího zařízení a k jeho odvozu.³⁸⁶

Nejvíce Židů přišlo o život v německých továrnách na smrt od března roku 1942 do března roku 1943.³⁸⁷ Jedním z důvodů byl úspěšný atentát na R. Heydricha, po kterém došlo k urychlení likvidace Židů.³⁸⁸

³⁸⁴ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 299–301.

³⁸⁵ JOHNSON, Paul. *Dějiny 20. století*. V nakl. Leda 2., opr. vyd. Přeložil Jan ČULÍK. Voznice: Leda, 2014, s. 406.

³⁸⁶ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 299–301.

³⁸⁷ GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 552–553.

³⁸⁸ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 255–258.

10 Polsko, první oběť Hitlera a Stalina

V této kapitole se zaměřím na jednání Hitlera a Stalina, kteří společně zaútočili na Polsko v září 1939, a společnou mocí ho zlikvidovali. Následně zde došlo ke změnám ve společnosti a její kultuře.

Již na jaře roku 1939 sestavoval Hitler plány na dobytí Polska. V půli srpna tohoto roku pak nabídl Stalinovi dohodu o neútočení a zároveň připustil možnost vypuknutí války s Polskem. Stalin Hitlerovu nabídku přijal, neboť Sověti vnímali Polsko jako fašistický stát, který utlačuje slovanské menšiny³⁸⁹. Byl tedy podepsán pakt Ribbentrop-Molotov, který obsahoval dovětek, že v případě války s Polskem dojde následně k rozdělení Polska. Jeho západní část měl získat Hitler a východní zase Stalin.³⁹⁰

Německá armáda provedla útok na Polsko 1. září 1939 a do čtrnácti dnů se jí podařilo odstranit západní část polské armády. Během dobývání Polska střílely německé jednotky nejen vzdávající se a raněné příslušníky polské armády, ale také civilisty. Bylo to z důvodu, že německá ideologie polské vojáky označovala za vrahy a Poláky za podlidi. 17. září vtrhla do Polska i Rudá armáda, která se prezentovala jako ochránitel Poláků před Němci. To však byla lež a příslušníci Rudé armády stříleli polské vojáky odmítající kapitulovat. Na některých místech se chovala agresivně i vůči místnímu obyvatelstvu, stejně jako to činily německé jednotky.³⁹¹ Ke konci září došlo k uzavření smlouvy mezi Německem a Ruskem, ve které si obě mocnosti krom dohody o přátelství, vytyčily i hranice nově získaného polského území, o které se podělily.³⁹²

Tento společný útok na Polsko připravil odhadem šedesát tisíc polských vojáků o život. Ti, kteří padli do zajetí, měli před sebou zapeklitou „Sofiinu volbu“, zda jít do německého nebo sovětského zajetí^{393, 394}.

³⁸⁹ *Zejména ukrajinské a běloruské.*

³⁹⁰ GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 427–432.

³⁹¹ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 125–134.

³⁹² Tamtéž, s. 125–126.

³⁹³ *Sověti je lákali, aby padli do jejich zajetí, a slibovali, že se jim nic nestane a po výslechu se vrátí domů. To však byla velká lež.*

³⁹⁴ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 125–134.

10.1.1 Katyňský masakr

Sovětský svaz provedl masakr polských důstojníků³⁹⁵, který je znám jako Katyňský masakr. Po kapitulaci polské armády padli východní polští vojáci do zajetí Rudé armády. Důstojníci byli přeposláni do sovětských táborů v Kozelsku, Ostaškovu a Starobělsku. Polští důstojníci byli izolováni od okolí, komunikovat se svými blízkými mohli skrze dopisy, ty však podléhaly cenzuře NKVD, která jim často nadiktovala, co mají napsat. Na konci pobytu v táboře čekala většinu důstojníků poprava³⁹⁶, o které rozhodl Berija³⁹⁷. Argumentoval tím, že jsou hrozbou pro Sovětský svaz, neboť by se jistě přidali k odboji³⁹⁸. NKVD polské důstojníky popravovala německými pistolemi. Pokud poprava neproběhla rovnou u připravených jam, byla těla popravených k jámě odvezena, vhozena a zahrabána. Vznikaly tak masové hroby. Katyňský masakr připravil o život 21 892 polských důstojníků. Příslušníky jejich rodin Sověti deportovali do Kazachstánu a na Sibiř. Jejich ženám přitom nalhávali, že se shledají se svými muži.³⁹⁹

10.1.2 Krvavá neděle

Krvavou nedělí je označován masakr v polském městě Bydgoszcz (Bydhošť), při kterém polští obyvatelé údajně pozabíjeli ty německé⁴⁰⁰. K této události došlo pár dní po napadení Polska německou armádou. Německá armáda a policie zde následně provedla odvetné akce, a to na základě rozkazu od Himmlera. Při německé odvetné akci za Krvavou nedělí se obětí stala polská vzdělaná vrstva, komunisté a Židé. Docházelo ale i k zabíjení běžných polských civilistů. Odhadem bylo zabito při odvetné akci přes tisíc Poláků.⁴⁰¹

³⁹⁵ *Jednalo se o záložní důstojníky, kteří byli z důvodu války povoláni do zbraní. Za normální situace se živili jako umělci, lékaři, politici a podobně.* SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 131–134.

³⁹⁶ *Někteří polští důstojníci však tomuto osudu unikli a byli převezeni do jiného tábora.*

³⁹⁷ *Část rozsudků o popravě důstojníků probíhala za přítomnosti trojek, které je odsoudily k smrti.* GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 465.

³⁹⁸ *Velkou část tohoto odboje NKVD sice odstranila, přesto stále existoval.*

³⁹⁹ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 140–147.

⁴⁰⁰ *Údaje o mrtvých jsou různé, avšak Němci po každé, když o této události mluvili, tak to číslo o určitý počet mrtvých zvedli.*

⁴⁰¹ GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 439–440.

10.2 Polsko pod sovětskou a německou okupací

Během okupace Polska Stalinovým a Hitlerovým režimem, došlo pro Poláky k řadě velkých změn, vyplývajících z ideologií obou diktatur. Místním lidem byl vštěpován nový životní styl, a kdo ho nechtěl přijmout, byl potrestán.

Polsko po kapitulaci bylo rozděleno na západní část, kterou získali Němci a východní zase Sověti. Sověti nově získanou část Polska přejmenovali na západní Ukrajinu a Bělorusko. Osvobožovali zde komunisty zadržené ve vězeních, které poté dosazovali do vysokých funkcí. Krom posovětštění tu došlo k vyburcování rolníků proti velkostatkářům, které vedlo k masakrům⁴⁰² zdejších velkostatkářů. Stejně jako v Sovětském svazu měli lidé pasy, tak je obdrželi obyvatelé bývalého polského státu. Kdo pas nedostal, mohl být okamžitě deportován. Dne 4. prosince 1939 vydala sovětská vláda rozkaz k deportacím⁴⁰³ skupin ohrožujících ideologii sovětského režimu⁴⁰⁴. Šlo většinou o válečné veterány, lesníky, státní úředníky, policisty a jejich rodiny. Lidé byli deportováni v nelidských podmínkách, přiděl vody a potravin měli nepravidelný. Krom hladovění po cestě⁴⁰⁵, museli čelit i mrazům, kterým mnozí podlehli.⁴⁰⁶

Němci chtěli získanou část Polska rozdělit do tří částí. Přičemž západní část měla být germanizována a mělo se zde hospodařit, prostřední část měla být pro Poláky a měla fungovat jako obranný val před Rusy a východní část pak měla být osídlena Židy a asociály.⁴⁰⁷ Vytvořeny byly ale pouze kolonie pro Poláky a Židy, kterým velel Hans Frank, jenž pověřil německou policii dozorem na veřejný pořádek a zákonem ji umožnil zabít jakoukoliv osobu podezřelou z protiněmeckého jednání. Tímto krokem Frank ukázal Polákům, že vůči Německu jsou podřadní. Němci totiž nepovažovali obyvatelstvo na nově okupovaném území za sobě rovné. Stejně jako Sověti provedli čistku polského obyvatelstva, tak i Němci poslali na nově získané území speciální jednotky⁴⁰⁸, jejichž

⁴⁰² Často prováděné sekerou.

⁴⁰³ NKVD během necelých dvou let zatkla 109 400 polských občanů, z čehož bylo kolem 8 500 lidí zabito. Zbytek byl poslán na osm let do gulagu. SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 131–134.

⁴⁰⁴ Oběti čtvrté deportační akce ve východním Polsku se stali Ukrajinci, kteří byli obviněni ze špionáže pro Berlín. SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 149–157.

⁴⁰⁵ Z Polska byli deportováni až do Kazachstánu nebo Ruska.

⁴⁰⁶ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 131–137.

⁴⁰⁷ GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 448.

⁴⁰⁸ Tzv. komanda Einsatzgruppen, kterým velel Reinhard Heydrich.

cílem bylo odstranit polskou inteligenci, aby se tak dal stát snadněji zotročit.⁴⁰⁹ Vraždění tedy byli vzdělanci, duchovní představitelé a političtí aktivisté^{410, 411}. Likvidace nebyla prováděna jen na živých osobách, ale taktéž na polské kultuře a vzdělávacích strukturách. Německé jednotky likvidovaly památníky a sochy, které by v Polácích mohly vyvolávat národní hrdost a uzavíraly univerzity^{412, 413}. Krom likvidace polské kultury došlo i k likvidaci té židovské⁴¹⁴, protože byla nacistickou ideologií vnímána jako špinavá a vytvářející chaos. Každý Žid byl proto trestán za partyzánské akce proti nacistickému režimu, i když se na nich nepodílel. Německé jednotky tyranizovaly⁴¹⁵ a likvidovaly polské Židy.⁴¹⁶ Hitler zajistil, aby všechny akce proti Židům byly zbaveny veškerého právního postihu.⁴¹⁷

Hitler chtěl Polsko z germanizovat, proto pověřil Himmlera dohledem nad rasovou čistotou. Pro Germány bylo třeba vytvořit prostor, proto jednotky SS z Hlavního rasového a osidlovacího úřadu (RuSHA) zabíraly veškeré zemědělské lány, které měly být posléze přiděleny v rámci Germanizace nově přichozím Němcům^{418, 419}. To vedlo k tomu, že někteří Poláci byli vysídlováni nebo deportováni do koncentračních táborů^{420, 421}. Krom Poláků byli deportováni i Židé, pro které byla vytvořena ghetta.⁴²² V Polsku však bylo příslušníků germánské rasy poskromnu⁴²³. Vzniklý problém měla pomoci řešit Goebbelsova propaganda⁴²⁴ a Hitlerova dohoda se Stalinem o přestěhování Němců ze sovětské části Polska do té německé.⁴²⁵ I přes všechny snahy se však Němcům

⁴⁰⁹ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 134–135.

⁴¹⁰ *Do léta 1940 bylo zabito kolem tří tisíců lidí, kteří byli označeni za politicky nebezpečné.* SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 149–157.

⁴¹¹ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 149–157.

⁴¹² *Jedním z důvodů bylo zjištění, že polské univerzity jsou často starší, než ty německé.*

⁴¹³ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 137–140.

⁴¹⁴ *Polští Židé, na rozdíl od těch německých, dodržovali své kulturní tradice.*

⁴¹⁵ *Židovským mužům holily pejsy a mlátily je. Ženy a dívky znásilňovaly.*

⁴¹⁶ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 128–131.

⁴¹⁷ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 259.

⁴¹⁸ *Továrny a menší podniky nespádaly pod správu této instituce, ale pod říšské zmocněnce čtyřletého plánu.*

⁴¹⁹ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 262–266.

⁴²⁰ *Docházelo ale i k tomu, že Poláky nechali zavřené ve vagónech, které celé dny stály na kolejištích. To vedlo k tomu, že Poláci v těchto vagónech umírali na hlad a zimu.* SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 137–140.

⁴²¹ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 137–140.

⁴²² Tamtéž, s. 149–157.

⁴²³ *Paradoxně připojením Polska k Říši získali Němci méně příslušníků germánské rasy, a více Slovanů a Židů, než očekávali.* SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 137–140.

⁴²⁴ *Polsko bylo popsáno jako území, na kterém se nachází značné množství příslušníků germánské rasy.*

⁴²⁵ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 137–140.

nedařilo osidlovací plány plnit. Důvodem byl nedostatek rasově čistých Němců, ale i nepříznivé životní podmínky pro německé kolonisty, kteří zde museli mimo jiné čelit agresí partyzánů⁴²⁶ – často bývalých osídlenců.⁴²⁷

V polovině roku 1941 došlo k napadení Sovětského svazu německou armádou. Tím se celé Polsko ocitlo pod okupací Německa, kterou od poloviny roku 1944 postupně ukončovala Rudá armáda, postupující k Berlínu. Po osvobození Polska Rudou armádou v roce 1945 začal Stalin vydávat rozkazy k etnickým čistkám, při kterých měli být zprvu deportováni Němci⁴²⁸. Na Poláky to mělo udělat dojem, že Stalin podporuje existenci státu vyhrazeného pouze Polákům. Sověti však provedli v roce 1945 taktéž deportaci Poláků z východní části Polska do západní části Polska. Stejně tak Ukrajince deportovali z Polska na Ukrajinu.⁴²⁹

Jak sovětský, tak i nacistický režim prováděl na Polsku stejný systém politiky, doprovázený popravami a deportacemi. Popravovány byly hlavně vzdělané vrstvy Poláků. Deportovaní byli posíláni do pracovních táborů, kde se měli udržet k smrti, a kde jich také desetitisíce umíraly.⁴³⁰

⁴²⁶ *Nacistická ideologie prezentovala Němcům Poláky jako slabé a méněcenné lidi. Pro Němce to byl tedy šok, když se setkali s polským odbojem.* GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu.* Praha: Academia, 2012, s. 258–259.

⁴²⁷ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu.* Praha: Academia, 2012, s. 271.

⁴²⁸ *Odsun Němců z Polska byl podporován i spojenci. Někteří Němci, aby se vyhnuli deportaci, se prezentovali jako Poláci, za které je posléze považovali i ostatní. Podobné případy se děly i s Poláky, kteří o sobě tvrdili, že jsou Němci. Bylo to z důvodu, že se obávali sovětské okupace a tak chtěli opustit zemi.* SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem.* Praha: Paseka, 2013, s. 312–313.

⁴²⁹ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem.* Praha: Paseka, 2013, s. 304–307.

⁴³⁰ Tamtéž, s. 149–157.

11 Sovětsko-německá rivalita

Propaganda obou režimů cíleně vykreslovala svůj protějšek podřadněji vůči sobě samým.⁴³¹ Během války Hitler označoval nepřátele za židobolševiky⁴³² a Stalin zase Němce za fašisty. Vlastní člověk byl těmito propagandami hodnocen buď jako věrný ideologii anebo byl nepřítelem státu, nic mezitím.⁴³³

V Německu panovaly o Rusech až do roku 1933 různé názory, pohybující se na škále od ušlechtilého divocha po barbara. Tohoto nejednotného vnímání využili nacisté, kteří prezentovali Rusy⁴³⁴ jako primitivy, kteří jsou nečistotní, a tudíž jsou podřadnou rasou.⁴³⁵ Hitler také využil informací od novináře Geratha Jonese, který hovořil o ukrajinském hladomoru, pro svoji propagandu tvrdící, že bolševici nechávají svůj lid hladovět.⁴³⁶ Sovětský svaz považoval za židovský stát, který chce dobýt celý svět. Proto Hitler hlásal, že je třeba Sovětský svaz zničit^{437, 438}.

Sovětský svaz vykresloval Německo jako stát, který je zaostalejší než SSSR.⁴³⁹ O tom, že Němci jsou barbari, začali psát hlavně Němci v exilu, kteří kvůli nacismu opustili zemi. V počátku byl německý nacismus Sověty vnímán, dle třídního uspořádání, jako dílo kapitalistů, kteří chtějí svrhnout proletariát. Později však od tohoto vnímání bylo ustoupeno a německý nacismus byl označen za fašismus^{440, 441}.

⁴³¹ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 562.

⁴³² *Pojem židobolševismus přinesli sebou na západ emigranti z Ruska, kteří utíkali před bolševickou revolucí*. GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 118.

⁴³³ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 89.

⁴³⁴ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 548.

⁴³⁵ Tamtéž, s. 252.

⁴³⁶ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 77–78.

⁴³⁷ *Během paktu Molotov-Ribbentrop byly pozastaveny všechny letáky, které byly mířeny proti Sovětskému svazu. K jejich obnovení došlo až při útoku na Sovětský svaz*. GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 499.

⁴³⁸ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 116.

⁴³⁹ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 562.

⁴⁴⁰ *V době mírové smlouvy, mezi Německem a Sovětským svazem, zmizely ze sovětského tisku negativní popisy Němců, které byly obnoveny až při německo-sovětské válce*. GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 583–584.

⁴⁴¹ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 566–567.

12 Hitlerovy plány ohledně Sovětského svazu

Kvůli krizi, která trýznila Německo po první světové válce, potřeboval Hitler rychle dobýt zemi, která by byla bohatá na nerostné suroviny, avšak zároveň by byla zaostalá a neschopná odolávat německé ofenzívě. Tou zemí bylo Rusko, jehož dobytím by získal chybějící materiální rezervy.⁴⁴² Expanzi na východ nacisté ospravedlňovali tvrzením, že tam žijí kolonie utlačovaných Němců, které je třeba osvobodit.⁴⁴³

Na válku proti Sovětskému svazu se Hitler začal připravovat v druhé půlce roku 1940.⁴⁴⁴ Dobytím Sovětského svazu chtěl Hitler získat jeho nerostné bohatství, tím i vybudovat bezkonkurečně velkou nadřící a zároveň to mělo pomoci s řešením židovské otázky.^{445, 446} V prosinci roku 1940 pak byla vydána vojenská směrnice, která měla bleskovým útokem zaručit německé vítězství v této válce. Němci měli o Rudé armádě mínění, že je slabá a chabě vyzbrojená⁴⁴⁷, jak to ostatně vnímal sám Hitler, a to na základě průběhu a výsledku Zimní války mezi Sovětským svazem a Finskem.⁴⁴⁸ Počátkem května roku 1941 proběhlo ideologické zaučování vojáků německé armády. Bylo jim prezentováno, že civilní obyvatelstvo v SSSR je nakaženo židobolševickou ideologií, a proto je velice nebezpečné. Z toho důvodu měli němečtí vojáci zlikvidovat kohokoliv, kdo by se chtěl postavit proti německé armádě nebo proti německé ideologii. Likvidace civilního obyvatelstva Sovětského svazu měla být bez právního postihu pro všechny německé jednotky. Němci tak odepřeli civilnímu obyvatelstvu právo na sebeobranu, které bylo uzákoněno v Haagu v roce 1907. Pokus o sebeobranu byl Němci považován za partyzánský a mohl být okamžitě potrestán popravou.⁴⁴⁹

⁴⁴² JOHNSON, Paul. *Dějiny 20. století*. V nakl. Leda 2., opr. vyd. Přeložil Jan ČULÍK. Voznice: Leda, 2014, s. 369.

⁴⁴³ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 254.

⁴⁴⁴ Tamtéž, s. 467–468.

⁴⁴⁵ *Židy by umístil v neúrodných oblastech SSSR*.

⁴⁴⁶ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 161–187.

⁴⁴⁷ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 467–468.

⁴⁴⁸ GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 472.

⁴⁴⁹ Tamtéž, s. 510–511.

13 Vypuknutí německo-sovětské války

V této kapitole ve stručnosti představím vývoj a průběh války. Soustředím se hlavně na to, jak oba režimy porušovaly válečné konvence, tedy jakého nelidského chování se dopouštěly na civilním obyvatelstvu nebo zajatcích.

Německý útok na Sovětský svaz započal 22. června 1941. Vzhledem k tomu, že Stalin v něj až do poslední chvíle nevěřil⁴⁵⁰, byla Rudá armáda mobilizovaná⁴⁵¹ až na poslední chvíli.⁴⁵² Chyběli také kvalifikovaní důstojníci, neboť mnohé z nich nechal Stalin za Velkého teroru (1937 – 1938) popravit a na jejich místa byli dosazeni buď úplní nováčci anebo političtí důstojníci.⁴⁵³ To vedlo k tomu, že Němci poráželi Rudou armádu a rychle postupovali směrem k Moskvě⁴⁵⁴.⁴⁵⁵ V listopadu roku 1941 se chystala německá armáda dobýt Moskvu a tím zvítězit. Zastavila se však před Moskvou, protože byla vyčerpaná z houževnatého odporu Rudé armády a nepříznivé počasí bránilo armádní technice v postupu.⁴⁵⁶ Stalin tak měl čas zmobilizovat východní jednotky a použít je na ofenzívu proti německé armádě. V prosinci započal ruský protiútok, který odrazil plánovaný německý útok na Moskvu.⁴⁵⁷ Od konce srpna 1942 do začátku února 1943 probíhala bitva o Stalingrad, která byla v německo-sovětské válce zlomovým bodem, neboť zde německá armáda utrpěla zásadní porážku, umožňující ruský výpad směrem na západ – na Berlín.⁴⁵⁸

Německé jednotky od prvního dne německo-sovětské války prováděly při postupu sovětským územím likvidaci tamějšího obyvatelstva, tedy postupovaly dle válečného plánu⁴⁵⁹ a dle nacistické ideologie. Likvidace sovětského obyvatelstva měla probíhat

⁴⁵⁰ *Varován byl od sovětské ambasády sídlící v Berlíně, W. Churchilla, od kterého to odsoudil jako jeho pokus poštvat Rusy proti Němcům, sovětských vojenských ministrů a velitelů, zakázal provést jakákoliv pohraniční opatření.*

⁴⁵¹ *Poté, co se podařilo Timošenkovi a Žukovovi přesvědčit Stalina.*

⁴⁵² GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 487–494.

⁴⁵³ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 481.

⁴⁵⁴ *Hitler, bleskové zaskočení Sovětů a rychlý postup skrze Sovětský svaz, bral za velké vítězství. Tvrdil, že odhalil Stalinovy plány na dobytí Německa, ve kterém chtěl zavést komunismus.* GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 518.

⁴⁵⁵ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 161–187.

⁴⁵⁶ GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 526.

⁴⁵⁷ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 209–212.

⁴⁵⁸ GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 633–634.

⁴⁵⁹ *Cílem bylo zlikvidovat celou sovětskou společnost, tím svrhnout sovětský režim a tak získat pracovní sílu (otroky) a přírodní zdroje Sovětského svazu.*

brutálním způsobem, který byl z německé strany brán bez právního postihu. Tento způsob vedení války měl přinést německé vítězství. Německé jednotky vraždily neozbrojené civilisty a střílely vzdávající se vojáky Rudé armády, které považovaly za partyzány.⁴⁶⁰

Německý plán ohledně války se však brzy nedařilo plnit a nastaly komplikace. Již na podzim roku 1941 měla německá armáda problémy se zásobováním jídla a nastala tak potravinová krize. Sovětští rolníci, kteří byli pod německou okupací, nedodávali dostatečné množství potravin německé armádě. Göring jako řešení nastalého problému nařídil vojákům, že potraviny mají získat od okupovaného sovětského obyvatelstva. Göring tak, podobně jako Kaganovič, předem určil, jak to bude s potravinovými přiděly⁴⁶¹. Vzniklý hladomor pak označil, stejně jako Kaganovič, za propagandu nepřátel režimu. Skupiny německých vojáků se chovaly stejně jako komunistické brigády, které také dříve zabavovaly sovětskému obyvatelstvu jídlo.⁴⁶² Německé jednotky sice zatlačily Rudou armádu do sovětského vnitrozemí, ale nepodařilo se jim ji zničit, takže Rudá armáda stále kladla odpor a její členové na okupovaném území podnikali partyzánské akce.⁴⁶³ Když se německé armádě nepodařilo ke konci roku 1941 dobýt Moskvu⁴⁶⁴, tak se začala Hitlerova představa o bleskové válce vytrácet⁴⁶⁵. To pociťovali i příslušníci německé armády, kteří přestávali věřit v utopickou ideologii německé neporazitelné armády. Ze strachu o vlastní život docházelo k degradaci jejich morálky.⁴⁶⁶ Nejvíce zdrcující zásah pro německou armádu ale přišel s porážkou u Stalingradu^{467 468}.

Útok, který provedly německé jednotky na Sovětský svaz, zaskočil Rudou armádu. To vedlo k tomu, že byla lehce porážena, mnoho její členů se vzdalo a padlo do německého zajetí. Německé jednotky rychle postupovaly skrze Sovětský svaz.⁴⁶⁹ Stalin

⁴⁶⁰ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 470–477.

⁴⁶¹ *Potraviny přednostně měla získat německá armáda na úkor okupovaného obyvatelstva*. GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 470–471.

⁴⁶² SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 161–187.

⁴⁶³ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 477.

⁴⁶⁴ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 209–212.

⁴⁶⁵ *Německo navíc vstoupilo v prosinci roku 1941 do globálního konfliktu, což vyžadovalo mobilizaci civilního obyvatelstva. Na práci v německém průmyslu se proto nasazovali zajatci a do práce musely nastoupit i německé ženy*.

⁴⁶⁶ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 499–501.

⁴⁶⁷ *Bitva o Stalingrad probíhala od konce srpna 1942 do začátku února 1943*.

⁴⁶⁸ GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 633–634.

⁴⁶⁹ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 161–187.

si byl vědom, v jaké situaci se nachází, a že ne každý občan, zejména rolník, je odhodlán plně bojovat za něho a jeho režim.⁴⁷⁰ Aby tak zabránil pádu svého režimu, udělal z nadešlé války Velkou vlasteneckou válku.⁴⁷¹ Stalin se snažil vyburcovat loajální komunisty na území okupovaném Němci k vytvoření partyzánských jednotek⁴⁷².⁴⁷³ Aby si více naklonil sovětské občany, povolil jim náboženství⁴⁷⁴.⁴⁷⁵ Nabádal je k protiněmeckému odporu, takže každý občan Sovětského svazu se musel mobilizovat k obraně své země proti Němcům. Kdo tak neučinil, byl označen za zrádce a podle toho s ním bylo jednáno.⁴⁷⁶ Stalin také označil každého, kdo padne do německého zajetí za dezertéra. Pokud se dotyčnému povedlo utéct ze zajetí, tak mu při návratu do vlasti hrozila smrt. V případě, že se jednalo o vojáka Rudé armády, tak jeho rodina byla zbavena státní podpory a dospělí členové posláni i na pět let do gulagu⁴⁷⁷.⁴⁷⁸ Dezertéři či uprchlíci z německého zajetí mohli být ale také zařazeni do trestného praporu. Tyto prapory byly posílány do předních linií, kde byla vysoká úmrtnost jejich členů.⁴⁷⁹ Stalin vedle trestání zbabělosti vojáků Rudé armády, zavedl i oceňování hrdinů. Tím chtěl zvednout vojenskou morálku.⁴⁸⁰

Rudá armáda otočila průběh německo-sovětské války po únorovém vítězství roku 1943 u Stalingradu, kdy následovala ruská ofenzíva. Rudou armádu postupující směrem na západ následovala NKVD, která osvobozená místa zbavovala kolaborantů a lidí stojících proti sovětskému režimu.⁴⁸¹ Při vysvobozování lidí z německých táborů docházelo k čistce zajatců. Pokud v tomto táboře byli vysvobozeni sovětští vojáci, byli označeni za dezertéry a často popraveni. Důstojníci byli degradováni na vojíny a posláni

⁴⁷⁰ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 489–490.

⁴⁷¹ JOHNSON, Paul. *Dějiny 20. století*. V nakl. Leda 2., opr. vyd. Přeložil Jan ČULÍK. Voznice: Leda, 2014, s. 373.

⁴⁷² *Každý partyzánský oddíl musel být schválen Moskvou, jinak členové tohoto oddílu, přestože bojovali proti Němcům, byli označeni za nepřátele Sovětského svazu.*

⁴⁷³ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 224–231.

⁴⁷⁴ *Avšak k tomuto Stalinovu ústupku došlo pouze kvůli vzniklé krizi.*

⁴⁷⁵ JOHNSON, Paul. *Dějiny 20. století*. V nakl. Leda 2., opr. vyd. Přeložil Jan ČULÍK. Voznice: Leda, 2014, s. 373.

⁴⁷⁶ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 489–491.

⁴⁷⁷ *Stalinova snacha byla poslána do vězení, protože jeho syn skončil v německém zajetí.*

⁴⁷⁸ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 512–513.

⁴⁷⁹ GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 575–576.

⁴⁸⁰ Tamtéž, s. 572.

⁴⁸¹ Tamtéž, s. 633–634.

do trestných praporů.⁴⁸² Vedle likvidace nepřátel Sovětského svazu pořizovala NKVD také fotografie německých zvěrstev páchaných na okupovaných územích, které byly otištěny v novinách, aby je viděla veřejnost.⁴⁸³ Týkalo se to zejména německých táborů smrti nacházejících se v Bělorusku a Polsku.⁴⁸⁴ Stejně jako německé jednotky upozorňovaly při postupu skrze Sovětský svaz na zvěrstva NKVD a Sovětů, tak teď ruské jednotky poukazovaly na ty německé. Stejným způsobem se tak snažily zamaskovat svá vlastní zvěrstva. Když se vojáci Rudé armády dostali na území Německa, znásilňovali ženy⁴⁸⁵ a muže fyzicky napadali. Agresivní prvky v chování Rudé armády byly způsobené zkušenostmi jednotlivých branců, kteří zažili nacistický teror během německé okupace. Vojákům Rudé armády byly také předčítané sovětské propagandistické články, které je měly nabádat k použití násilí vůči Němcům. Stalin na jakékoliv upozornění na nevhodné chování Rudé armády odvětil, že pro efektivní činnost vojáka je třeba, aby se pobavil. Krom fyzického ubližování prováděla NKVD a vojáci Rudé armády deportace Němců na nucené práce do SSSR⁴⁸⁶.⁴⁸⁷

Z počátku války jak německá, tak i sovětská strana své zajatce popravovala.⁴⁸⁸ Vojáci Rudé armády v německém zajetí byli usmrcováni i vyhladověním⁴⁸⁹.⁴⁹⁰ Na podzim roku 1941 si Hitler uvědomil, že bude potřebovat sovětské zajatce jako pracovní sílu a tímto úkolem pověřil Göringa. Ten sestavil plán pozitivní selekce, tedy třídění vězňů na práce schopné a neschopné. Ti, kteří byli v táborech pro práce neschopné, byli vystavováni fyzickému násilí od dozorců a hladovění. Podobně ale umírali na vyčerpání, nemoci a hlad i ti, co byli v táborech pro práce schopné. Někteří pracovní vězňové byli využiti při hloubení jam pro mrtvé Židy nebo dělali dozorce v táborech pro Židy, případně byli pověřeni úkolem vyhledávat Židy.⁴⁹¹

⁴⁸² GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 575–576.

⁴⁸³ Tamtéž, s. 633–634.

⁴⁸⁴ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 272–274.

⁴⁸⁵ *Občas žena při nebo po znásilnění zemřela.*

⁴⁸⁶ *Přes půl milionů Němců bylo posláno na nucené práce.*

⁴⁸⁷ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 307–308.

⁴⁸⁸ Tamtéž, s. 221–235.

⁴⁸⁹ *Němečtí vojáci byli během války prezentováni již od prvního dne jako nelidská monstra. Tedy sovětská propaganda hlásala něco, co se později stalo skutečností.* GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 486.

⁴⁹⁰ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 512–513.

⁴⁹¹ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 161–187.

K tříděním na práce schopné a práce neschopné vězně docházelo i v sovětských zajateckých táborech. Postupem času ale byly podmínky zmírněny, zajatci dostávali trochu jídla a bylo tam zřízeno i primární ošetření. Týrání zajatců však pokračovalo s odůvodněním, že to je odplata za chování Němců. Němci v sovětském zajetí zůstali i po skončení války a byli posláni na práce při opravě zpusťoseného Sovětského svazu. Pouze invalidé byli repatriováni, i když některé repatriace se prodlužovaly a zajatci, třebaže v menším počtu, i nadále umírali při práci. Poslední vězni byli v Sovětském svazu drženi až do roku 1955.⁴⁹²

Oba režimy porušovaly válečné konvence, podle kterých má vězeň nárok na jídlo, střechu nad hlavou a lékařskou péči. Za normálních okolností mají zajatecké tábory fungovat jako shromaždiště poražených vojáků, které je mají chránit před smrtí.⁴⁹³

⁴⁹² GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 221–235.

⁴⁹³ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 161–187.

13.1 Německá likvidace okupovaného sovětského obyvatelstva

Nově dobytá území Sovětského svazu měla projít deportacemi a likvidací všech odpůrců německé okupace a nacistické ideologie.⁴⁹⁴ Hlavními oběťmi vraždění se stali Židé a komisaři, kteří byli označeni za strůjce války⁴⁹⁵.⁴⁹⁶

Na konci jara roku 1941⁴⁹⁷ nacisté vydali směrnice, ve kterých byly vypsány skupiny obyvatel, jež je třeba zlikvidovat, neboť mohou na nově dobytých územích ohrozit německou ideologii. Jednalo se o agitátory, partyzány, sabotéry, Židy a komunistické komisaře, jejichž likvidaci měla provést speciální komanda.⁴⁹⁸ K ospravedlnění tohoto vraždění na nově dobytém sovětském území využily nacistické jednotky předešlých zločinů, které tu provedla NKVD. V sovětských věznicích, které nacisté při postupu skrze Sovětský svaz obsazovali, nacházeli mrtvé vězně, které NKVD popravila. Nacistům to tak umožnilo vytvořit a propagovat svůj slogan, že Židé jsou komunisté a jsou také zodpovědní za tyto mrtvé vězně. To odstartovalo následně nejen místní teror proti Židům, ale i další šíření nacistické ideologie označující SSSR za židobolševický stát⁴⁹⁹ a Židy za hrozbu, kterou je třeba zlikvidovat. Tím, že nacistické jednotky poukazovaly na zločiny NKVD, ospravedlňovaly své vlastní zločiny jako odplatu za ty sovětské.⁵⁰⁰

Ke konci roku 1941 upřednostnil Hitler likvidaci Židů, neboť je považoval za nejhlavnější nepřátele režimu. Jejich likvidaci měly vykonávat speciální jednotky, které tou dobou operovaly na východě se zaměřením na likvidaci sovětských elit⁵⁰¹.⁵⁰² Z počátku se oběťmi speciálních jednotek stávali pouze židovští muži, avšak po Himmlerových inspekcích, došlo k rozhodnutí, že je třeba likvidovat každého Žida. V jejich likvidaci se jednotlivé speciální jednotky a policie předháněly, kdo tak učiní

⁴⁹⁴ GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 518–519.

⁴⁹⁵ *Během války na východě Němci zabili odhadem deset miliónů lidí*. SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 160.

⁴⁹⁶ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 472.

⁴⁹⁷ *Období ještě před válkou se SSSR*.

⁴⁹⁸ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 161–187.

⁴⁹⁹ *Dne 7. listopadu 1941 zinscenovali Němci v Minsku představení, ve kterém donutili místní Židy, předtím než je popravili, aby se pěkně oblékli, vzali si sovětské vlajky, které jim nacisté vnutili, a v řadovém pochodu zpívali sovětské revoluční písně. Celou tuto událost si Němci natáčeli a následný „dokument“ použili jako propagandistický materiál, dokazující že skutečně každý Žid je komunist*. SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 224–231.

⁵⁰⁰ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 196–198.

⁵⁰¹ *Dokonce roku 1941 povraždili na milión Židů na východní frontě*.

⁵⁰² SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 190–192.

rychleji a ve větším množství, stejně jako to dělala NKVD. Na likvidaci Židů se podílel také wehrmacht, který poskytoval nákladní auta a municie, případně při absenci policie na daném místě zastal její funkci a zjišťoval počty Židů nacházející se v dané lokalitě. Wehrmacht společně s policií nebo speciálními jednotkami rozhodoval o tom, kolik Židů zůstane na živu pro nucené práce.⁵⁰³

Židé byli odsuzováni k smrti i za malé přestupky. Například, když se Židé nedostavili na shromaždiště poté, co je k tomu vyzvaly německé jednotky. Židé, kteří se na určené místo dostavili, byli ovšem ve většině případů odvedeni k předem připraveným jamám a zde rovněž popraveni. Pokud se podařilo někomu z nich přežít nebo utéct ze shromaždiště, našla se pro ně další hrozba a tou byli donašeči, kteří byli za informace ohledně Židů nacisty odměňováni.⁵⁰⁴

Nacisté také vinili Židy ze sovětských partyzánských útoků. Někteří Židé se snažili přidat k partyzánům, byli však často odmítnuti, občas i zabiti pro podezření ze špionáže pro Němce. Kvůli těmto okolnostem si Židé začali vytvářet vlastní partyzánské oddíly, jejichž existence byla schválena Moskvou. Němci tak vytvořili nové tvrzení, podle kterého kde jsou Židé, tam jsou i partyzáni.⁵⁰⁵

Vzhledem k tomu, že partyzáni dělali německé správě na okupovaných územích, zejména v Bělorusku, velké problémy, došlo ke konci října roku 1942 k vydání rozkazu č. 46, který vyhlášoval válku proti sovětským partyzánům za použití nejvyšší míry brutality k jejich zničení⁵⁰⁶. Tento rozkaz vedl k německému teroru na obyvatelstvu žijícímu ve vesnicích poblíž partyzánských oblastí. Vznikaly tzv. mrtvé zóny, což byla zpustošená města a vesnice, kde nezůstal žádný člověk, neboť všichni byli buď popraveni anebo deportováni.⁵⁰⁷ Hitler tento rozkaz a následný teror postavil mimo právní postih. Při odvetách za atentáty spáchané sovětskými partyzány postupovali Němci dle nacistické ideologie, takže trest postihl hlavně Židy⁵⁰⁸.⁵⁰⁹ Poté, co se v dané lokalitě nevyskytoval žádný Žid, prováděli Němci odvetný teror na nežidovském obyvatelstvu. Tím ho chtěli

⁵⁰³ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 198–201.

⁵⁰⁴ Tamtéž, s. 202–206.

⁵⁰⁵ Tamtéž, s. 234–237.

⁵⁰⁶ *Hitler chtěl dokonce roku 1942, aby byli partyzáni i Židé v Bělorusku zlikvidováni.*

⁵⁰⁷ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, s. 506–507.

⁵⁰⁸ *V roce 1942 zlikvidovali Němci na sovětských okupovaných územích většinu Židů.*

⁵⁰⁹ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, s. 202–206.

odradit od sympatizování s partyzány a případného přidání se k nim. Místo toho ale vyvolali v sovětských občanech odpor proti nacistům⁵¹⁰ a chuť se jim pomstít.⁵¹¹

Krom přímé likvidace sovětského obyvatelstva, chtěli nacisté nechat jej také vyhladovět. Z důvodu neúspěšnosti ve válce na východní frontě ke konci roku 1942 bylo od tohoto plánu často upuštěno, neboť němečtí muži byli posíláni na frontu a tak v Německu chyběla pracovní síla. Tím, že nacisté upustili od Hladového plánu, si chtěli zdejší obyvatele naklonit na svoji stranu, aby je mohli využívat na práci. Tento postup byl ale krátkodobý, neboť to nevedlo k požadovanému cíli.⁵¹² Göring proto v říjnu 1942 vydal rozkaz k vybírání práce schopných sovětských mužů⁵¹³ a jejich následnou deportaci do Říše na práci. Tím došlo k tomu, že německé jednotky přestaly vraždit práce schopné muže a místo toho popravovaly ženy a děti⁵¹⁴.⁵¹⁵

Ne všichni obyvatelé sovětského svazu však brali nacistické Němce jako okupanty. Jednalo se hlavně o nežidovské obyvatele pobaltských států, které v roce 1940 Stalin násilím zabral a připojil k SSSR. Litevští nežidovští obyvatelé byli rádi za příchod Němců a ochotně pomáhali Němcům s likvidací Židů. Ochotu pomáhat projevovali i obyvatelé Lotyšska. Ke spolupráci byli vybírání zejména členové z těch rodin, které Sověti tyranizovali. Také mnozí obyvatelé Estonka vítali Němce jako osvoboditele.⁵¹⁶

Nenávist, kterou měli sověští lidé vůči Němcům za to, co jim působili během války, po roce 1945 ustupovala. Sovětský svaz byl také jeden z prvních aktérů, který po válce přišel s návrhem, že je třeba německé zajatce rozlišovat na hlavní činitele, a na slepou masu, která je následovala.⁵¹⁷ Bylo to z důvodu, že Stalin předpokládal, že Německo mu případně a bude z něj moc udělat sovětské Německo. Proto apeloval na to, aby se netrestal německý lid, ale přímo viníci válečných zločinů.⁵¹⁸

⁵¹⁰ *Snahy některých nacistů vyburcovat běloruské občany proti Rudé armádě selhaly, protože Bělorusové ve většině případů vnímali Sověty jako osvoboditele.* SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem.* Praha: Paseka, 2013, s. 242–245.

⁵¹¹ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem.* Praha: Paseka, 2013, s. 231–238.

⁵¹² GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu.* Praha: Academia, 2012, s. 504–505.

⁵¹³ *Převážně z Běloruska.*

⁵¹⁴ *Většina obětí německého teroru na území Běloruska byli neozbrojení civilisté, které Němci označili za partyzány. I sověští partyzáni tu zabili několik deseti tisícovek civilistů, které označili za zrádce.*

⁵¹⁵ SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem.* Praha: Paseka, 2013, s. 238–246.

⁵¹⁶ Tamtéž, s. 192–196.

⁵¹⁷ GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu.* Praha: Academia, 2012, s. 495.

⁵¹⁸ JOHNSON, Paul. *Dějiny 20. století.* V nakl. Leda 2., opr. vyd. Přeložil Jan ČULÍK. Voznice: Leda, 2014, s. 410.

Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo prokázat podobnost komunistické a nacionálně socialistické ideologie a důsledky z nich plynoucí, a to i přesto že zastánci obou ideologií to odmítají. K lepšímu vidění podobností jsem použil popis skutečných historických událostí.

Obě ideologie odmítly moderní společnost, kterou označily za zkaženou a chtěly ji nahradit novou, která měla být „dokonalá“. K realizaci této myšlenky využily centralizaci. Přesto, že chtěly vytvořit „lepší“ sjednocenou společnost, tak místo toho ji rozdělily a vnesly do ní strach.^{519 520}

Za nepřítelé byl považován kdokoliv, koho ideologie označila za vadného či kdo se svým jednáním nebo názory stavěl do její opozice. Nepřítelem byl zároveň každý, kdo jednal svobodně, neboť oba režimy byly totalitární. To vedlo k řadě omezení a zákazu všech institucí, které nepodléhaly režimu a tím i jeho ideologickému názoru.

Své oponenty a ideologické nepřátele oba režimy likvidovaly pomocí poprav nebo uvězněním v koncentračních táborech, kde v důsledku zavedených opatření často umírali. Tyto likvidace se oba režimy snažily obhajovat tím, že je to konáno kvůli bezpečnosti státu.

Oba režimy zavedly celoplošnou kontrolu nad průmyslem a zemědělstvím, kterým stanovily předem určené kvóty, jež musely splňovat. Zároveň byli dělníci a rolníci pod přímým dohledem, kdy pozdní příchody nebo předčasné odchody byly brány jako protirežimní jednání, stejně jako málo efektivní odvádění práce.

Oba režimy, vycházející ze svých ideologií, mají shodné důsledky, které se ale ve svých detailech liší. Jinými slovy: obě ideologie jsou svou podstatou shodné. To, co je od sebe odlišuje, jsou pouze historické okolnosti jejich vzniku. Ve svých konsekvencích jde o nejhorší z možných pokusů o uskutečnění utopických vizí.

⁵¹⁹ GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, s. 202–203.

⁵²⁰ KERSHAW, Ian. *The Nazi dictatorship: problems and perspectives of interpretation*. London: Bloomsbury Academic, 2015, s. 249.

Zdroje

ALBERT, G P, S COURTOIS, Whitesel & Saret LAFF, M KRAMER, N WERTH, A PACZKOWSKI, J MURPHY, J L PANNÉ, K BARTOSEK a J L MARGOLIN, 1999. *The Black Book of Communism: Crimes, Terror, Repression* [online]. Cambridge, MA: Harvard University Press. ISBN 9780674076082. Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=H1jsgYCoRioC>

ARENDT, Hannah, 1973. *The Origins of Totalitarianism* [online]. Boston, MA: Houghton Mifflin Harcourt Books. Harvest book. ISBN 9780547543154. Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=zLrKGGxBKjAC>

BERGEN, Doris L., 2000. *Twisted Cross: The German Christian Movement in the Third Reich* [online]. Chapel Hill: University of North Carolina Press. ISBN 9780807860342. Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=5f31b4fe46EC>

BERNHOLZ, Peter, 2017. The Theory of Totalitarianism and Mature Ideocracy, Part I: Evolution and Development. In: *Totalitarianism, Terrorism and Supreme Values: History and Theory* [online]. Cham: Springer International Publishing, s. 23–26. ISBN 978-3-319-56907-9. Dostupné z: [doi:10.1007/978-3-319-56907-9_3](https://doi.org/10.1007/978-3-319-56907-9_3)

BESANÇON, Alain. *Nemoc století: komunismus, nacismus a holocaust*. Praha: Themis, 2000, 95 s. Studie. ISBN 80-85821-89-3.

BUSKY, D F, 2002. *Communism in History and Theory: From Utopian Socialism to the Fall of the Soviet Union* [online]. Westport, CT: Praeger. ISBN 9780275977481. Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=O-bi65fwN7kC>

DOBRENKO, E a J M SAVAGE, 2020. *Late Stalinism: The Aesthetics of Politics* [online]. New Haven, CT: Yale University Press. ISBN 9780300198478. Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=K4vPyQEACAAJ>

ELEY, Geoff, 2013. *Nazism as Fascism: Violence, Ideology, and the Ground of Consent in Germany 1930-1945* [online]. London: Taylor & Francis. ISBN 9781135044800. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=xx899xOE_GoC

EVANS, Alfred B, 1993. *Soviet Marxism-Leninism: The Decline of an Ideology* [online]. Santa Barbara, CA: ABC-CLIO. ISBN 9780275947637. Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=eZGGPIze4ZYC>

- EVANS, R J, 2020. *The Hitler Conspiracies: The Third Reich and the Paranoid Imagination* [online]. B.m.: Penguin Books Limited. ISBN 9780241413470. Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=RjvJDwAAQBAJ>
- FRANZINETTI, Guido, 2016. Sociopolitical engineering. In: *The Palgrave Handbook of Mass Dictatorship*. B.m.: Springer, s. 23–34.
- GELLATELY, Robert. *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*. Praha: Volvox Globator, 2012, 799 s. ISBN 978-80-7207-874-5.
- GELLNER, Ernest André. *Rozum a kultura: historická úloha racionality a racionalismu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. ISBN 80-859-5944-5.
- GEYER, Michael a Sheila FITZPATRICK. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia, 2012, 686 s. Historie. ISBN 978-80-200-2035-2.
- GOULD, Stephen J., 2006. *The Mismeasure of Man (Revised and Expanded)* [online]. New York: W. W. Norton & Company,. ISBN 9780393340402. Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=RTjfmXTpsVsC>
- HAYEK, Friedrich A. von. *Cesta do otroctví*. 2. vyd. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2008, s. 26–43. Studium. ISBN 978-80-87029-32-9.
- HAYEK, Friedrich A. von. *Cesta do otroctví*. 2. vyd. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2008, s. 100–138. Studium. ISBN 978-80-87029-32-9.
- JOHNSON, Paul. *Dějiny 20. století*. V nakl. Leda 2., opr. vyd. Přeložil Jan ČULÍK. Voznice: Leda, 2014, s. 92–133. ISBN 978-80-7335-335-3.
- JOHNSON, Paul. *Dějiny 20. století*. V nakl. Leda 2., opr. vyd. Přeložil Jan ČULÍK. Voznice: Leda, 2014, s. 282–301. ISBN 978-80-7335-335-3.
- JOHNSON, Paul. *Dějiny 20. století*. V nakl. Leda 2., opr. vyd. Přeložil Jan ČULÍK. Voznice: Leda, 2014, s. 369–410. ISBN 978-80-7335-335-3.
- KERSHAW, Ian. *The Nazi dictatorship: problems and perspectives of interpretation*. London: Bloomsbury Academic, 2015, xiv, s. 57–70. Bloomsbury revelations. ISBN 978-1-4742-4095-6.

KERSHAW, Ian. *The Nazi dictatorship: problems and perspectives of interpretation*. London: Bloomsbury Academic, 2015, xiv, s. 242–249. Bloomsbury revelations. ISBN 978-1-4742-4095-6.

KOSHAR, R udy J., 2014. *Social Life, Local Politics, and Nazism: Marburg, 1880-1935* [online]. Chapel Hill: University of North Carolina Press. ISBN 9781469617138. Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=BnR1AwAAQBAJ>

MALÝ, Pavel. *Věk ideologií: kolaboranti : (realita i fantazie)*. Praha: P. Malý, 1995, 104 s.

MARX, K, F L BENDER a F ENGELS, 1988. *The Communist Manifesto: Annotated Text* [online]. New York: W.W. Norton. A Norton critical edition. ISBN 9780393956160. Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=TWIEAQAAIAAJ>

MOSSE, George L., 1998. *The Crisis of German Ideology: Intellectual Origins of the Third Reich* [online]. New York: Howard Fertig. ISBN 9780865274266. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=nYd_PwAACAAJ

PAUL, Ellen Frankel, Fred D. MILLER a Jeffrey PAUL, 2005. *Natural Rights Liberalism from Locke to Nozick* [online]. Cambridge: Cambridge University Press. Social Philosophy and Policy. ISBN 9780521615143. Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=W96lsqqCZwoC>

POPPER, Karl R. *Otevřená společnost a její nepřátelé. 2.*, rev. vyd. Přeložil Miloš CALDA. Praha: OIKOYMENH, 2011, s. 23. Oikumené. ISBN 978-80-7298-272-1.

POPPER, Karl R. *Otevřená společnost a její nepřátelé. 2.*, rev. vyd. Přeložil Miloš CALDA. Praha: OIKOYMENH, 2011, s. 164–168. Oikumené. ISBN 978-80-7298-272-1.

SMITH, Adam, 1981. *The Wealth of Nations: Two Volumes in One Volume* [online]. London: Dent. Everyman's library. Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=VKaCngEACAAJ>

SNYDER, Timothy. *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Paseka, 2013, 493 s. ISBN 978-80-7432-254-9.

STEFFAHN, Harald, 1996. *Hitler*. Olomouc: Votobia.

SUNY, R G, 2020. *Stalin: Passage to Revolution* [online]. Princeton: Princeton University Press. ISBN 9780691185934. Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=GBPcDwAAQBAJ>

VINCENT, Andrew, 2009. *Modern Political Ideologies* [online]. Oxford: John Wiley & Sons. ISBN 9781444311051. Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=igrwb3rsOOUC>